

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

આર/સ્ટેમ્પ રેકૉર્ડ્સ નં. ૧/૨૦૨૩

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી બિરેન વૈષ્ણવ સહી/—

સાથે

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી નિખિલ એસ. કારિએલ સહી/—

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી દેવાન એમ. દેસાઈ સહી/—

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે?	હા
૨	પત્રકારને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ ચુકાદાની યોગ્ય નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના

વોડાફોન આઈડિયા ટેલિકોમ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

મુખ્ય નિયામક મહેસૂલ સત્તાપ્રાધિકરણ, ગુજરાત રાજ્ય

ઉપસ્થિતિ :

અરજદારો તરફે સિંધી એન્ડ કં. માટે વકીલો (૨૭૨૫) શ્રી શમિક ભટ્ટ, વકીલ, સાથે શ્રી સંદીપ સિંધી, વકીલ સાથે શ્રી મિહિર જોશી, પરિષ્ઠ વકીલ.

સામાવાળાઓ તરફે સુશ્રી મનીષા લવકુમાર શાહ, સરકારી વકીલ, જેમને શ્રી ચિંતન દવે, શ્રી કણ્વ અંતાણી, શ્રી સિદ્ધાર્થ રામી અને શ્રી રાજ તન્ના, એ.જી.પી.ઓ માટે સહાય કરે છે.

=====

કોરમ : માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બિરેન વૈષ્ણવ
અને
માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી નિખિલ એસ. કારિયલ
અને
માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી દેવાન એમ. દેસાઈ

તારીખ : ૨૦/૧૨/૨૦૨૩

સી.એ.વી. જજમેન્ટ

(માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી બિરેન વૈષ્ણવ દ્વારા)

૧. આ સ્ટેમ્પ સંદર્ભ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૫૪(૧એ) હેઠળ (આગળ “સ્ટેમ્પ અધિનિયમ” તરીકે ઉલ્લેખિત) ગાંધીનગરના મુખ્ય નિયંત્રક મહેસૂલ સત્તાધિકારીએ આ અદાલતનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે કર્યો છે.

૨. સંક્ષિપ્ત તથ્યો નીચે મુજબ છે:

૨.૧ વોડાફોન આઈડિયા લિમિટેડ (આગળ જતાં ‘હસ્તાંતરણકર્તા કંપની’ તરીકે ઉલ્લેખિત) અને વોડાફોન આઈડિયા ટેલિકોમ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડ (આગળ જતાં ‘હસ્તાંતરણગ્રાહી કંપની’ તરીકે ઉલ્લેખિત) તેમજ તેમના અનુરૂપ શેરધારકો અને લેણદારો વચ્ચેની વ્યવસ્થા યોજના, હસ્તાંતરણકર્તા કંપનીના ફાઇબર ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઉપક્રમના હસ્તાંતરણ અને તે જ હસ્તાંતરણગ્રાહી કંપનીમાં નિહિત કરવા માટે રજૂ કરવામાં આવી હતી. યોજનાના ભાગ ૨ ની કલમ ૮.૧ માં

નિર્ધારિત મુજબ નિયત તારીખે હસ્તાંતરિત થયેલ આસ્તિઓના પુસ્તક મૂલ્ય અને હસ્તાંતરિત થયેલ દાયિત્વોના પુસ્તક મૂલ્ય વચ્ચેના તફાવત તરીકે ગણવામાં આવેલ હસ્તાંતરિત ચોખ્ખી આસ્તિઓના વહન મૂલ્યને સમકક્ષ પ્રતિફળ હસ્તાંતરણગ્રાહી કંપનીએ હસ્તાંતરણકર્તા કંપનીને ચૂકવવાનું હતું. પ્રતિફળની રકમ રૂપિયા ૪૬૩૯ કરોડ નક્કી કરવામાં આવી હતી.

૨.૨ અમદાવાદ સ્થિત રાષ્ટ્રીય કંપની કાનૂન અધિકરણ (સંક્ષેપમાં ‘અધિકરણ’) એ તારીખ ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ના આદેશ દ્વારા યોજનાને મંજૂરી આપી હતી. દસ્તાવેજના ફરરા ૧૬ માં, અધિકરણએ નીચે મુજબ નિર્દેશ આપ્યો હતો:

"૧૬. અરજદાર કંપનીઓને આ આદેશની નકલ સાથે યોજનાની એક નકલ, અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ મુજબ ભૌતિક નકલ ઉપરાંત આઈ.એન.સી.-૨૮ સાથે ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે સંબંધિત કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ તથા ગુજરાતની સ્ટેમ્પ સત્તા સમક્ષ, આદેશની પ્રાપ્તિથી ૬૦ દિવસની અંદર, દાખલ કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે."

૨.૩ આદેશની પ્રમાણિત નકલ રજિસ્ટ્રી દ્વારા ૩૦.૦૯.૨૦૧૯ના રોજ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી હતી. તે નકલ ટ્રાન્સફરર કંપની દ્વારા કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ ૧૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાન્સફરર કંપનીના જણાવ્યા અનુસાર, દસ્તાવેજ પ્રાપ્ત થયાના ૬૦ દિવસની અંદર આદેશની નકલ દાખલ કરી શકાતી હોવાથી, ટ્રાન્સફરી કંપનીએ ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ સ્ટેમ્પ

અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી અને ઉક્ત દસ્તાવેજ અંગે ચુકવવાપાત્ર યોગ્ય સ્ટેમ્પ શુલ્ક વિશે કલેક્ટરનો અભિપ્રાય માંગ્યો હતો. અરજીમાં, ટ્રાન્સફરી કંપનીનો એવો કેસ હતો કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની અનુસૂચિ-૧ના આર્ટિકલ ૨૦(ડી) મુજબ શુલ્ક રૂપિયા ૨૫ કરોડ હોઈ શકે. કંપનીઓનો એવો કેસ છે કે વારંવાર વિનંતીઓ છતાં કોઈ અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો નહોતો.

૨.૪ હસ્તાંતરી કંપનીને તા. ૧૬.૦૩.૨૦૨૧ના રોજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ નોટિસ પ્રાપ્ત થઈ હતી. ઉક્ત નોટિસ મુજબ, કલેક્ટરનો મામલો એવો હતો કે ટ્રિબ્યુનલનો તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯નો આદેશ એક ‘લેખ’ હતો અને તેથી તે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૨(જી) હેઠળ ‘હસ્તાંતરણ’ની વ્યાખ્યામાં આવરી લેવાતો હતો, તેથી તે જ બાબતે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ અનુસાર ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવું આવશ્યક હતું અને આથી તા. ૩૦.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ કરવામાં આવેલી અરજી મર્યાદા બહાર હતી અને તેથી હસ્તાંતરી કંપનીને કારણ દર્શાવવા કહેવામાં આવ્યું હતું કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ તેના વિરુદ્ધ દંડ શા માટે લાદવામાં ન આવે.

૨.૫ વિગતવાર જવાબ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૩૦.૧૧.૨૦૧૯ની અરજી સમયમર્યાદાથી બંધિત નહોતી અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા આરંભવામાં આવેલી

કાર્યવાહી અધિકારક્ષેત્ર વિના હતી તથા આ નિર્વિવાદ હકીકત હતી કે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી ટાળવા માટે કંપનીઓ તરફથી ન તો કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ ઇરાદો હતો અને ન તો કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેથી કોઈ દંડ લાદી શકાય તેમ નહોતો. આ મામલામાં વ્યક્તિગત સુનાવણી બાદ, કલેક્ટરે તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા ટ્રાન્સફરી કંપનીને સ્ટેમ્પ શુલ્ક તરીકે રૂ. ૨૫ કરોડ ચૂકવવા નિર્દેશ કર્યો અને વધુમાં રૂ. ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- નો દંડ લાદ્યો હતો.

૨.૬ તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ ના આદેશથી અસંતોષ પામી, કંપનીએ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૫૩(૧) હેઠળ મુખ્ય નિયંત્રક આવક સત્તાધિકારી, ગુજરાત સમક્ષ વિવિધ આધાર રજૂ કરીને કલેક્ટરના આદેશને રદ કરવાની પ્રાર્થના સાથે અરજી દાખલ કરી અને વધુમાં એવી દિશા જારી કરવાની પ્રાર્થના કરી કે પૂર્ણ સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવામાં આવ્યું હોવાથી કલેક્ટરને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ મુજબ તે દસ્તાવેજનું પ્રમાણન કરવા આદેશ આપવામાં આવે.

૨.૭ ગુજરાતના મુખ્ય નિયંત્રક મહેસૂલ પ્રાધિકારીએ તેમના તા. ૨૯.૧૧.૨૦૨૨ ના આદેશ દ્વારા સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૫૩(૧) હેઠળની અરજી નામંજૂર કરી હતી અને કલેક્ટર તથા રાજ્યના વધારાના સુપરિન્ટેન્ડન્ટ દ્વારા તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ ના પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને ચથાવત્ રાખ્યો હતો. વોડાફોન આઈડિયા ટેલિકોમ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લિમિટેડે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ

૫૪(૧એ) હેઠળ, વિચારણા માટે ઉદ્ભવતા કાયદાકીય પ્રશ્નો અંગે કેસનું વિવરણ તૈયાર કરી તે જ બાબતને ગુજરાત વડી અદાલતને સંદર્ભિત કરવા માટે તા. ૨૩.૦૧.૨૦૨૩ ની અરજી દ્વારા પ્રાધિકારીને વિનંતી કરી હતી.

૩. તદનુસાર, આ સંદર્ભ આ ખંડપીઠ સમક્ષ કરવામાં આવ્યો છે અને અમારા અભિપ્રાય માટે આ અદાલત સમક્ષ મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે:

એ. શું વિવાદિત દસ્તાવેજ, જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદનો આદેશ છે, તેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ (‘સ્ટેમ્પ અધિનિયમ’) ની કલમ ૩૩ હેઠળ જપ્ત કરવામાં આવી શક્યો હોત અને પરિણામે તેની ઉપર તે અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ શુલ્ક તથા દંડ આદાય કરી શકાય, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરના અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુસર રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને જેમને, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ગવર્મેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭) મામલામાં ઠરાવ્યા મુજબ, તે જ દસ્તાવેજને જપ્ત કરવાની અધિકારિતા ન હોત?

બી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ, જેમાં નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશને તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરવાનું આવશ્યક કરવામાં આવ્યું છે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧

હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં કઈ રીતે લાગુ પડી શકે અને શું તેના કથિત ભંગ બદલ કોઈ કાર્યવાહી આરંભવામાં આવી શકી હોત?

સી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), જે કલેક્ટરને કોઈ દસ્તાવેજ તેની અમલની તારીખથી એક માસ પૂર્ણ થયા પછી તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે તેના પર કોઈ સમર્થન નોંધ કરવાની મનાઈ કરે છે, તેનું અર્થઘટન સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ કલેક્ટરને તે દસ્તાવેજ જમ કરવાની સત્તા આપતી સક્ષમ જોગવાઈ તરીકે કરી શકાય?

ડી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા, જે મુજબ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિંગ કરાવવાનું પ્રાવધાન છે, ત્યારે લાગુ પડી શકે જ્યારે એવો આદેશ/દસ્તાવેજ પોતે જ અરજદારને આદેશની પ્રાપ્તિની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ તે આદેશ રજૂ કરવાની પરવાનગી આપે છે?

ઈ. ઉક્ત દસ્તાવેજ જમ કરવાની અને તેના ઉપર દંડ લાદવાની કાર્યવાહી શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની યોજના અને જોગવાઈઓ, અને વિશેષ કરીને તેની કલમ ૪૦,ના વિરોધમાં નથી, જ્યારે તે કલમ કલેક્ટરને એવો

વિવેકાધિકાર આપે છે કે આવા દસ્તાવેજને, ભલે તે તેની તારીખથી ૩૦ દિવસની મર્યાદા પછી પરંતુ ૧ વર્ષની અવધિ પૂરી થાય તે પહેલાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, તો પણ જમ ન કરવામાં આવે?

એફ. શું સી.સી.આર.એ.એ અરજદારની આ રજૂઆત ફગાવીને ભૂલ કરી છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં કોઈ વિલંબ નહોતો, કારણ કે તે યોજના હેઠળની અમલમાં આવતી તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે યોજના અમલમાં મૂકવામાં ન આવી હોય ત્યાં સુધી યોજના હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર પ્રતિફળની રકમની ગણતરી થઈ શકતી ન હતી?

જી. શું અરજદાર તરફથી કોઈ દોષિત મનોદેશના અભાવે, અને જ્યારે અરજદારે પોતે જ ઉક્ત દસ્તાવેજને અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરના અભિપ્રાય મેળવવા માટે રજૂ કર્યો હતો તથા તે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના પોતાના આદેશમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર હતું, ત્યારે દંડ લાદવો અસંગત, અતિશય, અયોગ્ય, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયી નથી?

એચ. શું સીસીઆરએએ દંડ લાદતા કલેક્ટરના આદેશને રદ ન કરવો જોઈએ હતો, ખાસ કરીને જ્યારે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડ લાદવા માટે કોઈપણ કારણો

આખ્યાં જ નથી, અને કલેક્ટર દ્વારા કારણો દર્શાવવામાં આવ્યા ન હોવાની સ્થિતિમાં, શું દંડ લાદવાની યોગ્યતા ઠેરવવા માટે સીસીઆરએએ પોતાનાં જ કારણો સ્થાપિત કરીને ભૂલ કરી નથી?

૪. સિન્ધી એન્ડ કંપની તરફથી હાજર થયેલા શીખેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી, શ્રી સંદીપ સિન્ધી અને શ્રી શમિક ભટ્ટ, શીખેલા વકીલો સાથે, અદાલત સમક્ષ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની જોગવાઈઓની યોજનાનું રજૂકરણ કરશે. તેઓ કલમ ૩ ની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ કરશે, જેમાં સ્ટેમ્પ અધિનિયમની અનુસૂચિ-૧ માં ઉલ્લેખિત ‘લિખતો’ પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક લાગુ પડવાની જોગવાઈ છે. તેઓ સ્ટેમ્પ અધિનિયમના અનુચ્છેદ ૨૦(ડી) નો પણ ઉલ્લેખ કરશે. અધિનિયમ હેઠળની સંબંધિત વ્યાખ્યાઓનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, અર્થાત્ કલમ ૨(જી) – “હસ્તાંતરણપત્ર”, ૨(એચ) – “યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરાયેલ”, ૨(૧) – “નિષ્પાદિત” અને “નિષ્પાદન”, ૨(એલ) – “લિખત”, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭, જેમાં ગુજરાત રાજ્યમાં નિષ્પાદિત લિખતો પર સ્ટેમ્પ કરવાની જોગવાઈ છે, તથા સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમો ૩૧, ૩૨, ૩૩(૩), ૩૯ અને ૪૦ વગેરે.

૪.૧ શ્રી જોશી ઉપરોક્ત સંદર્ભિત કાયદાના પ્રશ્નો અંગે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરશે:

એ. શું વિવાદાસ્પદ દસ્તાવેજ, જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશરૂપ છે, તેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ('સ્ટેમ્પ અધિનિયમ') ની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરી શકાય તેમ હતું અને પરિણામે તેની કલમ ૩૯ હેઠળ શુલ્ક તથા દંડને આધીન બનાવી શકાય તેમ હતું, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરના અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુસર રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મહંમદ આમિર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭) માં ધારણ કર્યા મુજબ, જેને તે જમ કરવાની કોઈ અધિકારક્ષેત્ર પ્રાપ્ત ન હોત?

૧. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ કરવામાં આવેલી અરજીનો હેતુ માત્ર પ્રશ્નાધીન દસ્તાવેજ પર વસૂલપાત્ર સ્ટેમ્પ શુલ્ક અંગે નિર્ણય/અભિપ્રાય મેળવવાનો જ હોય છે. શુલ્કનું નિર્ધારણ થયા પછી કલેક્ટરનું કાર્ય પૂર્ણ થઈ જાય છે અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી. તેથી, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ પોતાનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજ સંબંધે કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમો ૩૩ અને ૩૯ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી.

૨. પ્રતિવાદીએ પણ ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિને એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી.

૭૮૭ માં અહેવાલિત ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદામાં સ્થિર થયેલ તરીકે સ્વીકારી છે. પ્રતિવાદીએ એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે હાલના કેસના તથ્યોમાં, કલેક્ટર દ્વારા દસ્તાવેજ જમ કરવાની કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર હતી.

૩. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ કોઈ લખતનું માન્ય જમીનકરણ ન હોય ત્યારે, દંડ આકારવા સહિત, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯ મુજબ કોઈ પગલાં લેવામાં આવી શકતા નથી.

૪. નિર્વિવાદ રીતે, ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ માત્ર તેના પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક લાગુ પડે છે કે કેમ તે અંગે તેમનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે જ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને અન્ય કોઈ હેતુ માટે નહીં.

૫. પ્રતિવાદીનો એવો તર્ક કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૫૩(૧) હેઠળ સી.સી.આર.એ. સમક્ષ કરવામાં આવેલી પોતાની અરજીમાં અરજદારે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણન માટે પણ પ્રાર્થના કરી હતી અને તેથી અરજદાર નિર્ધારણ ઉપરાંત પ્રમાણન પણ માગતો હતો, તે ગેરસમજપૂર્ણ છે. ઉક્ત પ્રાર્થના અરજદારે સી.સી.આર.એ. સમક્ષ તે

પરિસ્થિતિમાં કરી હતી કે જ્યારે કલેક્ટરે અગાઉથી જ ઉક્ત દસ્તાવેજ જમ કર્યો હતો અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ આદેશ પસાર કર્યો હતો, તેમજ ત્યારબાદ અરજદારે સ્ટેમ્પ શુલ્કની સંપૂર્ણ ચુકવણી કરી હતી.

૬. વર્તમાન મામલાની હકીકતોમાં એક ગૂંચવણ ઊભી થઈ છે, કારણ કે કલેક્ટરે ઉક્ત દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ શુલ્કની દેયતા અંગે ક્યારેય મત વ્યક્ત કર્યો નહોતો અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની અરજીનો ક્યારેય નિર્ણય કર્યો નહોતો. તેના બદલે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની અરજીના તબક્કે કલેક્ટરે તે દસ્તાવેજ જમ કર્યો અને ત્યારબાદ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧નો આદેશ કર્યો. તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ના આદેશ પહેલાં, કલેક્ટરે ઉક્ત દસ્તાવેજ પર વસૂલપાત્ર સ્ટેમ્પ શુલ્ક અંગે ન તો કોઈ નિર્ધારણ કર્યું હતું અને ન તો કોઈ મત વ્યક્ત કર્યો હતો.

બી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની તે જોગવાઈઓ, જે મુજબ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશને તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવો આવશ્યક છે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ અંગે સર્વથા લાગુ પડી શકે કે નહીં,

અને શું તેની કહેવાતી ઉદ્ધંધના બદલ કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાય તેમ હતી?

૧. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ નો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ વિચારવામાં આવેલી પ્રક્રિયા પર કોઈ લાગુ પડતો પ્રભાવ નથી.

૨. કલમ ૧૭ તે સ્થિતિમાં સમયમર્યાદા નક્કી કરે છે, જ્યારે દસ્તાવેજ સાથે સંબંધિત પક્ષ કલેક્ટરના અભિપ્રાયની માંગણી કર્યા વિના દસ્તાવેજ પર સ્વૈચ્છિક રીતે સ્ટેમ્પ લગાવવા ઇચ્છે છે. બીજી તરફ, કલમ ૩૧ હેઠળ અરજદાર દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ શુલ્કની લાગુપાત્રતા અંગે કલેક્ટરનો અભિપ્રાય માંગી શકે છે. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ કલેક્ટરના અભિપ્રાય અથવા નિર્ણય માટે અરજી કરવા કોઈ સમયમર્યાદા નિર્ધારિત કરતી નથી.

૩. જો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમર્યાદા સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની પ્રક્રિયા પર લાગુ કરવામાં આવે, તો તે જ અસંગતતા સર્જશે.

દા.ત.

- સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ મુજબ, ગુજરાતમાં નિષ્પાદિત કરવામાં આવેલ ભાડાપટ્ટાનું ખત, નિષ્પાદન પહેલાં અથવા નિષ્પાદન સમયે અથવા તે પછી તરત જ નિષ્પાદનના દિવસને અનુસરતા આવતા આગામી કાર્યકારી દિવસે સ્ટેમ્પિત કરેલું હોવું આવશ્યક રહેશે.

- ભલે આવી ભાડાપટ્ટાની દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવ્યો ન હોય, પરંતુ તેને કલેક્ટર સમક્ષ તેના અમલથી ૧ મહિનાની અંદર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ હેઠળ રજૂ કરવામાં આવે તો, કલેક્ટરને ઉક્ત ભાડાપટ્ટા દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક લાગુ પડતાપણાં અંગે પોતાનો અભિપ્રાય આપવો આવશ્યક બનશે અને જો અરજદાર કલેક્ટરના અભિપ્રાય અનુસાર ચુકવણી કરે, તો કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ નોંધ દ્વારા તે દસ્તાવેજનું પ્રમાણપત્ર કરશે.

- ઉપરાંત, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૨) ની જોગવાઈની શરતમાં ઉલ્લેખિત ૧ મહિનાનો સમયગાળો માત્ર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી કરવા માટે જ છે. કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ એક વર્ષ પછી પણ અભિપ્રાય આપી શકે છે, અને જો અરજદાર કલેક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીની ચુકવણી કરે, તો કલેક્ટરે કલમ ૩૨ હેઠળ તે દસ્તાવેજને પ્રમાણિત કરવો પડશે.

ઉપરોક્ત દષ્ટાંત એ બાબતને ઉજાગર કરે છે કે કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમર્યાદા મુજબ દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ ન લગાડવામાં આવે તો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમો ૩૧ અને ૩૨ હેઠળની પ્રક્રિયા અંગે તેના કોઈ પરિણામો થતા નથી. હકીકતમાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમો ૩૧ અને ૩૨ની જોગવાઈઓને આધીન છે. માત્ર એટલા કારણે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ સ્ટેમ્પ લગાવવાની સમયમર્યાદાનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, એટલા આધાર પર કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ તેની સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ જમ કરી શકે નહીં.

જ. તેથી, કલેક્ટરે તે દસ્તાવેજને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ મુજબ તે પર સ્ટેમ્પ લાગેલ નથી તે આધાર પર જમ કરીને ભૂલ કરી છે.

સી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), જે અમલની તારીખથી એક માસની અવધિ પૂર્ણ થયા પછી તેમના સમક્ષ રજૂ કરાયેલ કોઈ દસ્તાવેજ પર કલેક્ટરને પ્રમાણલેખ કરવા અસમર્થ બનાવે છે, તેનો એવો અર્થઘટન કરી શકાય કે તે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ કલેક્ટરને તે દસ્તાવેજ જમ કરવાની સત્તા આપતી સક્ષમ બનાવતી જોગવાઈ છે?

૧. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય માટે રજૂ કરવામાં આવેલ ઉક્ત દસ્તાવેજ જમ કરવાની કલેક્ટરની કાર્યવાહી યથાવત્ રાખવા માટે સીસીસીઆરએએ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩) ની પરંતુક પર આધાર રાખ્યો છે.

૨. જોકે, સી.સી.આર.એ.ના આવા નિષ્કર્ષો આ અદાલત સમક્ષ તેના પોતાના જ અભિગમના વિરુદ્ધ છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ માત્ર અભિપ્રાય માગવા માટે રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજને, તે તેના નિષ્પાદનની તારીખથી ૧ મહિનાની અવધિ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં કે પછી રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય તેની પરવા કર્યા વિના, કલેક્ટર દ્વારા જમ કરી શકાય નહીં.

૩. માત્ર એટલા માટે કે દસ્તાવેજના અમલથી ૧ મહિના પછી તે રજૂ કરવામાં આવે તો કલમ ૩૨ હેઠળ કલેક્ટરને તે દસ્તાવેજનું પ્રમાણન કરવાની સત્તા ન હોઈ શકે, એટલા પરથી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય મેળવવા માટે એવો દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે કલેક્ટર એવો દસ્તાવેજ જમ કરી શકતા નથી.

૪. હાલના કેસના તથ્યોમાં, અરજદારે માત્ર અભિપ્રાય મેળવવા માટે જ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ ઉક્ત દસ્તાવેજ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કર્યો હતો. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ ઉક્ત દસ્તાવેજ પર વસૂલપાત્ર

સ્ટેમ્પ શુલ્કનું નિર્ધારણ ન કરીને અને તેના બદલે ઉક્ત દસ્તાવેજ જમ કરીને, કલેક્ટરે અરજદારને સ્ટેમ્પ અધિનિયમ હેઠળ તેને ઉપલબ્ધ વિવિધ ઉપાયોના લાભથી વંચિત કર્યો.

પ. જો કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર કાર્યવાહી કરી હોત, તો નીચેની પરિસ્થિતિઓ ઊભી થઈ હોત:

- એકવાર કલેક્ટર પોતાનું અભિપ્રાય આપી દે ત્યારબાદ, જરૂરી આગળના પગલાં લેવાં અરજદારના અધિકારમાં રહેશે, જેમ કે, સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી કરવી અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણન મેળવવું, અથવા સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૦ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ અરજી કરવી, અથવા ઉક્ત દસ્તાવેજને પોતાના જોખમે સ્ટેમ્પ ન કરવો.
- ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓમાંથી કોઈ એકમાં, અરજદારને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૦ હેઠળ દસ્તાવેજના અમલની તારીખથી ૧ વર્ષની અંદર તે દસ્તાવેજ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરીને, તે દસ્તાવેજ પર મુદ્રાંકન કરવા માટેનો કેસ સ્થાપિત કરવાનો અવકાશ ઉપલબ્ધ હોત.

- વૈકલ્પિક રીતે, કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીનું નિર્ધારણ થયા પછી, અરજદારે સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીની ચુકવણી કરી હોત, અને ત્યારબાદ કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણપત્ર માટે કલેક્ટર સમક્ષ ગયા હોત. આવી પરિસ્થિતિમાં, કલેક્ટર દસ્તાવેજને પ્રમાણિત કરવા ઈનકાર કરે, કારણ કે તે જ દસ્તાવેજ તેના અમલથી ૧ મહિનાની અવધિ પછી કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદી દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલ મુજબ, ત્યારબાદ કલેક્ટર કલમ ૩૩ હેઠળ તે દસ્તાવેજ જમ કરવાની કાર્યવાહી કરે.
- દલીલખાતર એમ માનીએ કે ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, ઉક્ત દસ્તાવેજને ‘યથાવિધિ મુદ્દાંકિત’ ન ગણવામાં આવે અને કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટે રજૂ કરવામાં આવે ત્યારે કલેક્ટર તે દસ્તાવેજ જમ કરી શકે, તો તે દસ્તાવેજ જમ કર્યા બાદ કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ પગલાં લેશે.
- સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ ઉક્ત દસ્તાવેજની તપાસ કરતાં, જો કલેક્ટરને એવું જણાય કે તે ‘યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ કરાયેલ’ નથી, તો કલમ ૩૯(૧)(બી) મુજબ તે ‘યોગ્ય શુલ્ક’ અથવા ‘યોગ્ય શુલ્ક પૂર્ણ કરવા માટે આવશ્યક રકમ’ ની ચૂકવણી, સાથે રૂ.૫/- નો દંડ, અથવા જો તે યોગ્ય માને તો ‘યોગ્ય શુલ્ક’ ની રકમ

અથવા ‘યોગ્ય શુલ્કના ઘટતા ભાગ’ ની રકમના ૧૦ ગણાથી વધુ ન હોય એવી રકમ સુધીનો દંડ ભરવાની માંગ કરશે.

- ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓમાં, અરજદાર દ્વારા સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણપત્ર માગવામાં આવ્યું હતું તે સમયે, એટલે કે, કલેક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચૂકવણી કર્યા પછી, જો તે દસ્તાવેજ જમ કરવામાં આવ્યો હોત તો, ‘યોગ્ય શુલ્ક પૂર્ણ કરવા માટે આવશ્યક રકમ’ની ચુકવણી માગવાનો કોઈ અવકાશ રહેતો નથી અને રૂ. ૫/- કરતાં વધુ નહીં એવો દંડ પણ માત્ર એટલા માટે જ વસૂલ કરી શકાય કે ત્યાં ‘યોગ્ય શુલ્કનો કોઈ ઘટતો હિસ્સો’ અસ્તિત્વમાં ન હોત.

૬. તેથી, સ્ટેમ્પ શુલ્કના ઘટતા ભાગના ૧૦ ગણાં સુધીનો દંડ વસૂલ કરવાની બાબત માત્ર એવા દસ્તાવેજને જમ કરવામાં આવેલા કેસોમાં જ ઊભી થશે, જેમાં કોઈ પક્ષકારે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી ટાળી હોય અને તે દસ્તાવેજને પુરાવામાં રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હોય અથવા તે જ દસ્તાવેજ પર કોઈ જાહેર અધિકારી સમક્ષ આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કર્યો હોય. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય મેળવવા માટે પોતાનાં સ્વૈચ્છિક ઉપક્રમથી દસ્તાવેજ રજૂ કરનાર અરજદાર પાસેથી, અને ત્યારબાદ કલેક્ટરના અભિપ્રાય અનુસાર સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી કર્યા પછી સ્ટેમ્પ

અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણપત્ર માંગનાર એવા અરજદાર પાસેથી, ૧૦ ગણાં સુધીનો દંડ વસૂલ કરવો અસાધારણ રીતે કઠોર ગણાશે.

૭. એવા કેસોમાં પણ જ્યાં દસ્તાવેજના વિષયવસ્તુરૂપ મિલ્કતના બજાર મૂલ્યને દબાવવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧(૩) મુજબ, મિલ્કતનું વાસ્તવિક બજાર મૂલ્ય સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨એમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર નક્કી કરવા માટે કલેક્ટર તે દસ્તાવેજને સંબંધિત જિલ્લાના કલેક્ટર પાસે મોકલશે. આવી પરિસ્થિતિમાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨એ(૩) મુજબ, અરજદારને ઘટતી સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીની રકમ અને રૂપિયા ૨૫૦/- કરતાં વધુ નહીં હોય એવી દંડની રકમની ચુકવણી કરવી પડશે.

ડી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા, જે આવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર સ્ટેમ્પ કરવાની જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે લાગુ કરી શકાય જ્યારે એવો આદેશ/દસ્તાવેજ પોતે જ અરજદારને આદેશની પ્રાપ્તિની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ તે આદેશ રજૂ કરવાની પરવાનગી આપે છે?

૧. એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશના મામલે, આવા દસ્તાવેજના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેતાં, જો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭માં ઉલ્લેખિત ૩૦ દિવસની અવધિને કડક રીતે ‘૩૦ દિવસ અને એક દિવસ પણ વધુ નહીં’ એમ વાંચવામાં આવે, તો તે અસંગત પરિસ્થિતિ ઊભી કરશે. એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશ જેવા દસ્તાવેજનો અમલ/હસ્તાક્ષર અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવતો નથી, પરંતુ તે એન.સી.એલ.ટી. દ્વારા પારિત કરાયેલ આદેશ હોય છે. તેથી, એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશ પર સ્ટેમ્પ લગાડવાની પ્રક્રિયા પ્રથમ તબક્કે પ્રમાણિત નકલની પ્રાપ્તિ પર નિર્ભર રહે છે. વધુમાં, એન.સી.એલ.ટી.નો આદેશ પુનર્વિચાર અથવા અપીલનો વિષય બની શકે છે અને/અથવા તેના અમલ પર સ્થગન પણ મૂકાયેલું હોઈ શકે છે. આ ઉપરાંત, એન.સી.એલ.ટી.નો આદેશ પોતે પણ ૩૦ દિવસની અવધિમાં અમલમાં મુકવા યોગ્ય ન હોઈ શકે. તેથી, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭માં ઉલ્લેખિત ૩૦ દિવસની અવધિનું અર્થઘટન દરેક દસ્તાવેજના તથ્યો અનુસાર હેતુલક્ષી રીતે કરવું આવશ્યક છે.

૨. સ્ટેમ્પ અધિનિયમ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ કોઈ દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ લગાવવામાં થયેલા વિલંબ માટે, તેમાં દસ્તાવેજ જમ કરવાની કાર્યવાહી સહિત, કોઈ પરિણામની જોગવાઈ કરતું નથી. વધુમાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૨(એચ) હેઠળ ‘યથાવિધિ સ્ટેમ્પિત’ ની વ્યાખ્યામાં સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સ્ટેમ્પ લગાવવાના

સમયનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. તે જ બાબત નીચેના ઉદાહરણ પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે:

એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશના કેસમાં, જો તે જ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ તેના અમલીકરણથી ૧ મહિનાની અવધિમાં કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે, તો કલેક્ટર પોતાનો અભિપ્રાય આપવા માટે ૩૦ દિવસથી વધુ સમય લે અને અરજદાર એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસ પછી કલેક્ટરના અભિપ્રાય મુજબ સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી કરે ત્યારે પણ, તેને ‘ચથાવિધિ સ્ટેમ્પ કરાયેલ’ તરીકે ગણવામાં આવે છે, અને ત્યારબાદ અરજદારની વિનંતી પર કલેક્ટર એવો એન.સી.એલ.ટી.નો આદેશ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ પણ પ્રમાણિત કરે છે. તેથી, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭માં નિર્ધારિત ૩૦ દિવસની મુદતનું કડક પાલન ન થયું હોવા છતાં, તેનાથી એન.સી.એલ.ટી.નો આદેશ ‘ચથાવિધિ સ્ટેમ્પ કરાયેલ નથી’ એવો થતો નથી.

૩. ઉપર કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, પ્રતિવાદીએ આ દલીલ માટે આધાર લીધેલા ચુકાદાઓ કે કાયદામાં નિર્ધારિત ‘મર્યાદાનો સમયગાળો’નું કડક અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે, તે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ પર લાગુ પડશે નહીં. વધુમાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭માં ઉલ્લેખિત ૩૦ દિવસનો સમય ‘મર્યાદાનો સમયગાળો’ નથી, કારણ કે તે

કલેક્ટરનો અભિપ્રાય માંગ્યા વિના પક્ષકાર દ્વારા સ્વૈચ્છિક રીતે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી કરવા માટેનો સમય છે.

જ. વર્તમાન હકીકતોમાં, ઉક્ત દસ્તાવેજ પોતે જ કલેક્ટર સમક્ષ દસ્તાવેજ રજૂ કરવા માટે ૬૦ દિવસનો સમય નિર્ધારિત કરે છે. તા. ૧૮.૯.૨૦૧૯ નો ઉક્ત એન.સી.એલ.ટી.નો આદેશ પડકારવામાં આવેલો નથી અને તેણે અંતિમતા પ્રાપ્ત કરેલ હોવાથી, સંબંધિત કાયદાકીય સત્તાધિકારીઓ સહિત સંબંધિત તમામ પર તે બાંધધરીરૂપ છે. એન.સી.એલ.ટી., એક ન્યાયિક સત્તાધિકારી હોવાને કારણે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈથી અવગત હોવાનું માનવામાં આવે છે. તેમ છતાં, અને સંબંધિત ઘટનાઓ માટે આવશ્યક સમય, અર્થાત્ યોજનાના અમલીકરણ, નિયુક્ત તારીખના નિર્ધારણ, નિયુક્ત તારીખે સંપત્તિઓના મૂલ્યાંકન, પ્રતિફળની રકમની ગણતરી વગેરેને ધ્યાનમાં લઈને, એન.સી.એલ.ટી.એ અરજદારને ઉક્ત દસ્તાવેજ તેની પ્રાપ્તિથી ૬૦ દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવાની મંજૂરી આપી હતી.

પ. વધુમાં, એન.સી.એલ.ટી. એ અરજદારને તેનો તા. ૧૮.૯.૨૦૧૯ નો આદેશ કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર (‘આર.ઓ.સી.’) સમક્ષ નોંધાવવા માટે ૬૦ દિવસનો સમય આપ્યો હતો, જ્યાં અનુસંધાને યોજના અમલમાં આવશે. માત્ર યોજના અમલમાં આવ્યા પછી જ નિયુક્ત તારીખ નિર્ધારિત થશે, અને

માત્ર નિયુક્ત તારીખ નિર્ધારિત થયા પછી જ પ્રતિફળની રકમની ગણતરી થઈ શકી હોત. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની અનુસૂચિ-૧ના કલમ ૨૦(ડી)ને ધ્યાનમાં લેતા, પ્રતિફળની રકમના નિર્ધારણના અભાવે, કલેક્ટર ઉક્ત દસ્તાવેજ પર વસૂલપાત્ર સ્ટેમ્પ શુલ્કની ગણતરી કરી શક્યા ન હોત.

૬. એન.સી.એલ.ટી.નો તા. ૧૮.૯.૨૦૧૯નો પ્રમાણિત નકલો તા. ૩૦.૯.૨૦૧૯ના રોજ પ્રાપ્ત થયો હતો, અને ત્યારબાદ એન.સી.એલ.ટી.નો તા. ૧૮.૯.૨૦૧૯નો આદેશ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ આર.ઓ.સી. સમક્ષ નોંધાવવામાં આવ્યો હતો, જે અસરકારક તારીખ બની. પરિણામે, નિયુક્ત તારીખ ૧.૧૦.૨૦૧૯ તરીકે નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી, અને ત્યારબાદ સંબંધિત ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટે યોજનાની કલમ ૮.૧ મુજબ પ્રતિફળની રકમની ગણતરી કરવાની પ્રક્રિયા હાથ ધરવાની હતી.

૭. તેથી, હાલના કેસના તથ્યોમાં, અરજદાર માટે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ મુજબ ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજને ૩૦ દિવસની અવધિમાં સ્ટેમ્પ કરાવવું અશક્ય હતું. ભલે અરજદારે કલેક્ટર સમક્ષ ૧ મહિનાની અંદર ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજ રજૂ કરવાની ઔપચારિક કાર્યવાહી હાથ ધરી હોત, તો પણ તે પ્રતિફળની રકમની વિગતો આપી શક્યો હોત નહીં; જેના વગર કલેક્ટર સ્ટેમ્પ શુલ્કની ગણતરી કરી શકે તેવી સ્થિતિમાં ન હોત અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય આપી શકે તેવી સ્થિતિમાં પણ

ન હોત. પરિણામે, ઉલ્લેખિત દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭માં દર્શાવ્યા મુજબ ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવું શક્ય બન્યું ન હોત.

ઈ. શું ઉક્ત દસ્તાવેજ જમ કરવાની અને તેને દંડ લાદવા માટે આધીન કરવાની કાર્યવાહી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની યોજના અને જોગવાઈઓને, અને ખાસ કરીને તેની કલમ ૪૦ ને, વિરુદ્ધ નથી, જે કલેક્ટરને એવો વિવેકાધિકાર આપે છે કે તે આવા દસ્તાવેજને, ભલે તે તેના દિનાંકથી ૩૦ દિવસની મુદત બાદ પરંતુ ૧ વર્ષની મુદત પહેલાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, તો પણ જમ ન કરે?

૧. ફરીથી પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવે છે કે, જો કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ મુજબની પ્રક્રિયા અનુસરેલી હોત, તો હાલના તથ્યોમાં ઊભી થયેલી જટિલતાઓ ટાળી શકાઈ હોત. કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજદારની અરજીનો નિર્ણય કર્યો નહોતો અને પોતાનો અભિપ્રાય પણ આપ્યો નહોતો. જો કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો હોત, તો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ ઉક્ત દસ્તાવેજને ગેરકાયદેસર રીતે જમ કરવા અને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ ગેરકાયદેસર રીતે કાર્યવાહી શરૂ કરવા બદલે, અરજદારને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૦ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ

અરજી કરીને ઉક્ત જોગવાઈ અનુસાર દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ લગાડવાની પ્રાર્થના કરવાનો અવકાશ રહેલો હોત.

૨. હવે એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે કે પ્રતિવાદીની આ સ્વીકારોક્તિના પ્રકાશમાં કે કલેક્ટરે ઉક્ત દસ્તાવેજને ગેરકાયદેસર રીતે જપ્ત કર્યો હતો, જો આ અદાલત માત્ર પ્રથમ પ્રશ્નનો જ ઉત્તર આપે અને કલેક્ટરનો તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧નો આદેશ રદ કરે, તો પણ અરજદાર સ્ટેમ્પ શુલ્ક તરીકે રૂ. ૨૫ કરોડ ચૂકવ્યા હોવા છતાં બિનમુદ્રાંકિત દસ્તાવેજ સાથે જ રહી જશે. તા. ૧૮.૯.૨૦૧૯ના એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશની તારીખથી ૧ વર્ષ વીતી જવાના કારણે, અરજદાર માટે કલમ ૪૦ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ અરજી કરવી પણ ખુદ્દી નથી.

એફ. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની અરજી દાખલ કરવામાં કોઈ વિલંબ નહોતો, કારણ કે તે યોજના હેઠળના પ્રભાવી તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને જ્યારે યોજના હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર પ્રતિફળની રકમની ગણતરી યોજના પ્રભાવી બને ત્યાં સુધી થઈ શકતી ન હતી, એવી અરજદારની રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં સી.સી.આર.એ. દ્વારા ભૂલ કરવામાં આવી છે કે કેમ?

૧. અરજદારે યોજનાની અમલની તારીખથી ૩૦ દિવસની અવધિની અંદર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ દસ્તાવેજ રજૂ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત પ્રશ્ન ડી ના પ્રતિસાદરૂપે અગાઉના પરિચ્છેદોમાં કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને અરજદાર પુનરાવર્તિત કરે છે.

જી. શું અરજદારની તરફથી કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ મનોદશા ન હોવા છતાં, અને અરજદારે જ ઉક્ત દસ્તાવેજ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે રજૂ કર્યો હતો તથા તે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદા અંદર હતું, તેવી પરિસ્થિતિમાં દંડ લાદવો અસંગત, અતિશય, અયોગ્ય, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયપૂર્ણ નથી?

એચ. કલેક્ટર દ્વારા દંડ લાદતો આદેશ રદ કરવો સી.સી.આર.એ. માટે યોગ્ય ન હતો કે કેમ, ખાસ કરીને જ્યારે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડ લાદવા માટે કોઈપણ પ્રકારના કારણો આપ્યા નથી, અને કલેક્ટર દ્વારા કારણો દર્શાવાયા ન હોવા પરિસ્થિતિમાં, દંડ લાદવાનું સમર્થન કરવા માટે સી.સી.આર.એ.એ પોતાનાં જ કારણો મૂકી ત્રુટી કરી નથી કે કેમ?

૧. પ્રતિવાદી દ્વારા થયેલ આ સ્વીકારને ધ્યાનમાં લેતા કે ઉક્ત દસ્તાવેજનું જમીનકરણ ગેરકાયદેસર હતું, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ

૩૯ હેઠળ પ્રારંભિત અનુસંગિક કાર્યવાહી પણ કાયદેસર રીતે અસ્થિર છે, અને તેથી કલેક્ટર દ્વારા લાદવામાં આવેલ દંડ રદ કરવામાં આવવો આવશ્યક છે.

૨. અરજદારે પોતાની સ્વૈચ્છિક ઇચ્છાથી ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ રજૂ કર્યો છે અને તે દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક લાગુ પડે છે કે કેમ તે અંગે કલેક્ટરનો અભિપ્રાય માગ્યો છે. તેથી, અરજદારનો ક્યારેય સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી ટાળવાનો આશય હતો જ નહીં. કલેક્ટરે પણ એવો કોઈ નિષ્કર્ષ નોંધ્યો નથી કે અરજદારે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી ટાળવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. આ એવો મામલો નથી કે જેમાં કલેક્ટર/ જાહેર અધિકારીએ ઉક્ત દસ્તાવેજ જપ્ત કર્યો હોય, કારણ કે અરજદાર ગુપ્ત રીતે ઉક્ત દસ્તાવેજને પુરાવામાં દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કરતો હતો અથવા સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવ્યા વિના તેના પર આધાર રાખતો હતો.

૩. પ્રતિવાદી દ્વારા ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય વિરુદ્ધ પાઈપ્સ લિ. કેસમાં, જેનો ઉલ્લેખ ૨૦૨૩ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન જર્નલ તરીકે થયેલ છે, તે ચુકાદા પર મૂકાયેલ નિર્ભરતા ભ્રાંતિપૂર્ણ છે. ઉક્ત ચુકાદો ગુજરાત સેલ્સ ટેક્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૯ ની કલમ ૪૫(૬) ના સંદર્ભમાં આપવામાં આવેલ છે, જેમાં દંડ લાદવો વિવેકાધીન નથી. બીજી તરફ, કલમ ૩૯(૧)(બી) રૂપિયા ૫/- ના દંડ

લાદવાની જોગવાઈ કરે છે, અને રૂપિયા ૫/- થી વધુ પરંતુ સ્ટેમ્પ શુલ્કના ઘટતા ભાગના ૧૦ ગણાં સુધીનો દંડ લાદવો વિવેકાધીન છે.

૪. ઉપર વર્ણવ્યા મુજબ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની જોગવાઈઓની યોજનાને અનુસરીને પણ, કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ કરવામાં આવેલી અરજી અરજદારની તરફથી સદભાવના દર્શાવે છે. ઉપર પ્રશ્ન સી ના જવાબમાં રજૂ કરાયું મુજબ, ફરીથી દોહરાવવામાં આવે છે કે જો સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ મુજબની પ્રક્રિયા કલેક્ટરે અનુસરી હોત, તો દંડ વસૂલવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો ન હોત.

૫. કલેક્ટરે તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ ના પોતાના આદેશમાં દંડરૂપે વસૂલ કરવા ઇચ્છિત રૂ. ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- ની રકમ સુધી પહોંચવા માટેના કારણો કે તેનો આધાર પૈકી કંઈપણ જાહેર કર્યું નથી.

૬. પ્રતિવાદીની આ દલીલ કે દંડની માત્રાની ગણતરી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૬ હેઠળ વસૂલ થનારા વ્યાજના આધારે કરવામાં આવી છે, તે અનુવર્તી વિચાર છે, અને આ દલીલ પ્રથમવાર આ અદાલત સમક્ષ મૌખિક દલીલો દરમિયાન કરવામાં આવી છે. તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ના પોતાના આદેશમાં કલેક્ટરે પોતે જ જણાવ્યું છે કે જો સ્ટેમ્પ શુલ્ક અને માંગવામાં આવેલી દંડ રકમનો ચુકવણો ઉક્ત તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ના આદેશની

તારીખથી ૯૦ દિવસની અંદર કરવામાં ન આવે, તો વ્યાજ લાદી શકાય તેમ રહેશે. એવું તેથી છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૬ મુજબ, વ્યાજ માત્ર તેવા કિસ્સાઓમાં જ વસૂલ કરી શકાય જેમાં સ્ટેમ્પ શુલ્ક અને/અથવા દંડની રકમ નિશ્ચિત થઈ ગઈ હોય અને કલેક્ટરે તેની ચુકવણી માગેલી હોય. તેથી, જ્યારે કલેક્ટર સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૪૬ મુજબ વ્યાજ વસૂલ કરી શકતો ન હતો, ત્યારે કલેક્ટર માટે દંડના સ્વરૂપે વ્યાજ વસૂલ કરવું ખુદ્દું ન રહે. જો કલેક્ટરને વ્યાજ લાદવાનો અધિકાર હોત, તો તે દંડ ઉપરાંત પણ તે જ લાદી શક્યો હોત. કોઈપણ સ્થિતિમાં, વ્યાજ અને દંડને સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં.

૭. અન્યથા પણ, દંડની માત્રા વ્યાજના આધારે નિર્ધારિત કરવામાં આવી રહી છે એવી દલીલ સ્વીકારવાથી કલેક્ટર દ્વારા પ્રક્રિયાનું પાલન ન કરવામાં આવેલ હોવાના પોતાના જ દોષનો લાભ લેવો બને છે. તેની તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ની અરજીમાં, અરજદારે રજૂ કર્યું છે કે તેની પોતાની ગણતરી મુજબ સંબંધિત દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ ડ્યૂટી તરીકે રૂપિયા ૨૫ કરોડ ચૂકવવાપાત્ર છે. તેથી, પ્રારંભથી જ અરજદારે સંબંધિત દસ્તાવેજ પર રૂપિયા ૨૫ કરોડની મહત્તમ સ્ટેમ્પ ડ્યૂટી ચૂકવવા માટે પોતાની તૈયારી અને ઈચ્છા દર્શાવી હતી. તેમજ તેની તા. ૧.૭.૨૦૨૧ ની ચિઠ્ઠીમાં પણ, અરજદારે કલેક્ટરને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અંતિમ અભિપ્રાય આપવા વિનંતી કરી હતી જેથી અરજદાર સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીની ચુકવણી કરી શકે અને

ત્યારબાદ કલમ ૩૨ હેઠળ પ્રમાણપત્ર માટે અરજી કરી શકે. તેમ છતાં, કલેક્ટરે ક્યારેય ઉક્ત દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ ડ્યૂટી લાગુ પડે છે કે નહીં તે અંગે કોઈ અભિપ્રાય આપ્યો નહોતો અને માત્ર તા. ૨૫.૧૦.૨૦૨૧ ના રોજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ આદેશ કર્યો હતો.

૮. ઉપરોક્ત કારણસર, ઉક્ત દસ્તાવેજની તારીખ અને સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણીની તારીખ વચ્ચે સમયગાળો પસાર થયો હોવાના આધાર પર રૂપિયા ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- નો દંડ લાદવો યોગ્ય છે એવો સી.સી.આર.એ.નો નિષ્કર્ષ પણ ભૂલભર્યો છે. કોઈપણ સ્થિતિમાં, જ્યારે કલેક્ટરે દંડ લાદવા માટે કોઈ કારણ/આધાર દર્શાવ્યો ન હતો, ત્યારે સી.સી.આર.એ. તે જને યોગ્ય ઠેરવવા માટે પોતાના કારણો પ્રતિસ્થાપિત કરી શક્યું ન હોત.

૯. ઉપરોક્ત રજૂઆતોને અસર કર્યા વિના, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે લાદવામાં આવેલી દંડની રકમ આક્ષેપિત દુરાચરણની ગંભીરતા સાથે સમપ્રમાણમાં હોવી આવશ્યક છે. જ્યાં અરજદારે સ્વેચ્છાએ કલેક્ટર સમક્ષ અભિપ્રાય મેળવવા માટે સંપર્ક કર્યો હોય, અને રૂ. ૨૫ કરોડની મહત્તમ સ્ટેમ્પ શુલ્ક રકમ ચૂકવવા માટે તૈયાર અને ઈચ્છુક હોય, ત્યાં કથિત રીતે ૩૦ દિવસથી ઓછી વિલંબ પછી રૂ. ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- જેટલી દંડ રકમ લાદવી અસંગત અને અતિશય છે.

જ.૨ શ્રી જોષી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ, પોતાની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, નીચેના નિર્ણયોની નોંધ લેશે:

(એ) ઉત્તર પ્રદેશ સરકાર તથા અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭);

(બી) એચ.સી. ધાન્ડા ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ વિરુદ્ધ રાજ્ય મધ્ય પ્રદેશ [(૨૦૨૦) ૯ એસ.સી.સી. ૫૧૦ – પરા.૧૨, ૧૫-૧૭, ૨૦-૨૪];

(સી) હિન્દુસ્તાન સ્ટીલ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા [૧૯૬૯ (૨) એસીસીસી ૬૨૭ – ફકરો ૮].

પ. રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલાં સુશ્રી મનીષા લવકુમાર, વિદ્વાન સરકારી વકીલ, જેમને શ્રી સિદ્ધાર્થ રામી અને શ્રી રાજ તન્ના, વિદ્વાન એ.જી.પી.ઓએ સહાયતા આપી હતી, તેઓ ઉઠાવવામાં આવેલા સંબંધિત પ્રશ્નો અંગે નીચે મુજબની રજૂઆતો કરશે:

અ. શું વિષયક દસ્તાવેજ, જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદનો આદેશ છે, તેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરી

શકાય તેમ હતો અને પરિણામે તેની કલમ ૩૯ હેઠળ શુલ્ક અને દંડને આધીન બનાવી શકાય તેમ હતું, વિશેષ કરીને જ્યારે ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરની અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુસર રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને જેમાં કલેક્ટરને તે જમ કરવાની અધિકારક્ષેત્ર ન હોત, એમ ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ એન્ડ અધર્સ વિ. રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭) માં ઠરાવ્યું છે?

૧) ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાંડ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭ માં અહેવાલિત, ના પ્રકરણમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા અપાયેલા નિર્ણય મુજબ, અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની સત્તાઓને માત્ર અભિપ્રાય આપવાની વહીવટી પ્રક્રિયા સુધી મર્યાદિત રહી અલગ અને સ્વતંત્ર ક્ષેત્ર ધરાવતી તરીકે ઓળખવામાં આવી છે, અને ત્યારબાદ કલેક્ટર પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરી દેતાં, અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનો સમકાલીન આશ્રય લેવો શક્ય નથી.

૨) તેમ છતાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉક્ત નિર્ણયનો એવો અર્થ કાઢી શકાય નહિ કે અપૂરતા સ્ટેમ્પવાળા અને/અથવા સ્ટેમ્પ ન લગાડેલા દસ્તાવેજના કિસ્સામાં ઊભા થતા પરિણામોને અમલમાં મૂકવાનો

પ્રતિવાદી સત્તાધિકારીઓનો હક સદાકાળ માટે અવરોધિત થઈ જાય. વાસ્તવમાં, કાયદા દ્વારા અથવા પક્ષકારોની સંમતિથી પુરાવા સ્વીકારવાની સત્તા ધરાવતી સત્તાધિકારીની નોંધ પર આવતો કોઈપણ દસ્તાવેજ, તેમજ દરેક જાહેર કચેરીના પ્રભારી વ્યક્તિ, પોલીસ અધિકારી સિવાય, જેમની સમક્ષ, તેમની મતાનુસાર, શુલ્કપાત્ર દસ્તાવેજ રજૂ થાય અથવા તેમના કાર્યના નિર્વહ દરમિયાન સમક્ષ આવે, જો તેમને એવો ભાસ થાય કે ઉક્ત દસ્તાવેજ યથાવિધિ સ્ટેમ્પિત નથી, તો તેઓ તે દસ્તાવેજ જમ કરવા ફરજબંધ છે.

૩) ઉપરોક્ત રીતે સંદર્ભિત આ પ્રશ્નનો અનુરૂપ ઉત્તર આપવામાં આવે છે.

બી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની તે જોગવાઈઓ, જેઓ એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશને તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવાની આવશ્યકતા રાખે છે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં કદી પણ લાગુ કરી શકાતી હતી કે નહીં, અને શું તેના કથિત ભંગ માટે કોઈ કાર્યવાહી આરંભી શકાઈ હોત?

૧) ઉપરોક્ત પ્રશ્નના બે પાસાં થાય છે: (૧) સ્ટેમ્પિત કરવા માટે નિર્ધારિત મર્યાદા કલમ ૩૧ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયા પર લાગુ પડે છે કે

નહીં; અને, (૨) સ્ટેમ્પિત કરવાની મર્યાદાના ભંગ માટેની કાર્યવાહી (અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ) શું કાર્યવાહી શરૂ થવામાં પરિણમી શકે (અધિનિયમની કલમ ૩૩ સાથે કલમ ૩૯ વાંચતા).

૨) ઉપરોક્ત બંને પાસાંમાં પ્રવેશતા પહેલાં, માત્ર એટલું વિચારવું ઉપયોગી રહેશે કે ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ની કલમ ૧૭ દસ્તાવેજના સ્ટેમ્પિતકરણ અંગે જોગવાઈ કરે છે અને એ આવશ્યકતા નિર્ધારિત કરે છે કે આ રાજ્યમાં કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અમલમાં મૂકાયેલ અને શુલ્કપાત્ર તમામ દસ્તાવેજો અમલ પહેલાં અથવા અમલના સમયે, અથવા તે પછી તાત્કાલિક અમલના દિવસે અનુસરે તે આગામી કાર્યદિવસે સ્ટેમ્પિત કરવાના રહેશે.

૩) આ કલમનો પરંતુક નિશ્ચિત પ્રકારના દસ્તાવેજો માટે લાગુ પડતી આવી મર્યાદા નિર્દિષ્ટ કરે છે, જ્યાં સુધી તે/તેઓ નીચે મુજબના આદેશ સાથે સંબંધિત હોય:

૧. કંપનીઓના અધિનિયમ, ૨૦૧૩ની કલમ ૨૩૨ હેઠળ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલનો, કંપની અથવા કંપનીઓના પુનર્ગઠન માટેની એવી યોજનાના સંદર્ભમાં આદેશ, જેમાં બે અથવા તેથી વધુ કંપનીઓનું વિલીનીકરણ અથવા એકીકરણ સામેલ હોય;

અથવા

૨. બેંકિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ની કલમ ૪૪એ હેઠળ રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાનો, બેંકિંગ કંપનીઓના એકીકરણ અથવા વિસર્જનના સંદર્ભમાં આદેશ; અને તે નિર્ધારિત કરે છે કે આવા પ્રકારના દસ્તાવેજો, નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના એવા આદેશની તારીખથી અથવા, જે તે કિસ્સામાં, રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાના આદેશની તારીખથી ત્રીસ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવાના રહેશે.

૪) હવે ઉપરોક્ત બે પાસાંઓને (ઉપર પેરા ૧માં ભિન્ન બતાવ્યા મુજબ) અધિનિયમની કલમ ૧૭ની ઉપરોક્ત યોજનાની પૃષ્ઠભૂમિમાં વિચારતાં, નીચેનું વિચારવા યોગ્ય બને છે:

૪.૧ અધિનિયમની કલમ ૧૭ ની આજ્ઞા અનુસાર, જો કંપનીઓ અધિનિયમ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૩૨ હેઠળ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કંપની અથવા કંપનીઓના પુનર્ગઠન માટેની, જેમાં કોઈપણ બે અથવા તેથી વધુ કંપનીઓના વિલીનીકરણ અથવા એકીકરણનો સમાવેશ થતો હોય એવી, અને જે અધિનિયમની શરતો અનુસાર અમલમાં મૂકવામાં આવેલી હોય (અધિનિયમની કલમ ૨(૭)(૪) સાથે

કલમ ૨(એલ) અને અનુસૂચિ-૧ ને સાથે વાંચતા) તેવી યોજના મંજૂર કરતો કોઈ આદેશ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે

(એ) કલમ ૩૧ હેઠળ, એવી સ્થિતિમાં, અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદા લાગુ પડશે નહીં, કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ રજૂ કરી શકાય તેવા દસ્તાવેજો મુદ્રાંકિત/અમુદ્રાંકિત અને/અથવા અમલમાં મૂકાયેલ/અમલમાં ન મૂકાયેલ હોઈ શકે છે.

(બી) અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ નહીં પરંતુ તેના/તેણીની કાર્યોલક્ષી ફરજોના નિર્વહ દરમિયાન (અધિનિયમ હેઠળ) અને એવો દસ્તાવેજ બિનમુદ્રાંકિત અથવા અપૂરતા મુદ્રાંકિત હોવાનું જણાય, તો અધિનિયમ હેઠળ એવી દસ્તાવેજ સાથે સંબંધિત જે તમામ પરિણામોની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, તે અમલમાં મૂકી શકાય.

ઉદાહરણ તરીકે, જો અધિનિયમની કલમ ૩૨ હેઠળ અનુમોદન દ્વારા પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટેનો આદેશ, એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશ અંગે માંગવામાં આવે, અને એવું

જણાય કે ઉક્ત આદેશ બિનમુદ્રાંકિત છે, તો બે પરિસ્થિતિઓ ઉત્પન્ન થશે

(એ) ખૂટતી સ્ટેમ્પ શુલ્કની રકમ ભરપાઈ કરવાનો આદેશ આપવામાં આવી શકે છે, અને કલમ ૩૨ (૩) હેઠળ જોગવાઈ મુજબ, એવો આદેશ પસાર થયાની તારીખથી એક માસની અંદર રજૂ કરવામાં આવે તે શરતે અનુમોદન આપવામાં આવી શકે છે,

અથવા

(બી) એન.સી.એલ.ટી.ના આવા આદેશને કલેક્ટર અનુમોદન આપવાનો ઇનકાર કરશે, જો તે આદેશ પસાર થયાની તારીખથી એક મહિનાની અંદર રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોય; અને તેવી સ્થિતિમાં, કારણ કે એવો આદેશ તેના કાર્યકારી નિર્વહણ દરમિયાન તેના ધ્યાન પર આવ્યો છે, તેથી તે અધિનિયમની કલમ ૩૩ સાથે કલમ ૩૯ વાંચવા પાત્ર જોગવાઈઓનો આશ્રય લેવા આગળ વધશે.

૬) તેથી ઉપરોક્ત અહીં સંદર્ભિત પ્રશ્નનો તદનુસાર જવાબ આપવો જરૂરી છે.

સી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), જે કલેક્ટરને દસ્તાવેજના અમલની તારીખથી એક મહિનાની મુદત પૂર્ણ થયા પછી તેના સમક્ષ લાવવામાં આવેલ કોઈ પણ લખત પર પ્રમાણલેખ કરવાની અસમર્થતા સર્જે છે, તેને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ તે લખત જપ્ત કરવાની કલેક્ટરને સત્તા આપતી સક્ષમી જોગવાઈ તરીકે અર્થઘટિત કરી શકાય?

૧) અધિનિયમની કલમ ૩૧ના અનુસંધાનરૂપ કલમ ૩૨ હોવાથી, જો પ્રાપ્ત થયેલ અભિપ્રાયના પરિણામે કોઈ લખત રજૂ કરવામાં આવે, તો આવી રજૂઆત, જો યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ લગાવવામાં ન આવેલ અથવા અપૂરતી રીતે સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવેલ લખત અંગે કરવામાં આવી હોય, અને ઉક્ત રજૂઆત કલેક્ટરના અધિકૃત કાર્યોના પરિઘમાં આવતી હોય, તો તે કલેક્ટર માટે તે લખત જપ્ત કરવા માટે માનવાનો કારણ બની શકે.

૨) તેથી ઉપરોક્ત રીતે સંદર્ભિત આ પ્રશ્નનો અનુરૂપ જવાબ આપવો આવશ્યક છે.

ડી. શું આવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર એન.સી.એલ.ટી.ના આદેશ પર સ્ટેમ્પ લગાવવાની જોગવાઈ કરતી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા ત્યારે

લાગુ પાડી શકાય, જ્યારે એવો આદેશ/લેખ પોતે જ અરજદારને આદેશ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ આદેશ રજૂ કરવાની પરવાનગી આપે છે?

૧) કંપનીઝ અધિનિયમ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ હેઠળ પસાર કરાયેલા લેખ/આદેશમાં નિર્ધારિત સમયગાળો, અધિનિયમ, ૧૯૫૮ હેઠળ નિર્ધારિત વૈધાનિક જોગવાઈ/મર્યાદાને અતિક્રમિત કરી શકતો નથી.

૨) આ બાબતનો કાયદો સુસ્થાપિત છે કે કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત કોઈપણ મર્યાદા અદાલત દ્વારા બદલી, સુધારી અથવા લંબાવી શકાતી નથી. સ્ટેમ્પના નિર્ધારણ/માન્યતા માટે રજૂઆત કરવાની મર્યાદા પ્રક્રિયાના આદેશરૂપે હોવાથી, તેનું પાલન કરવું અનિવાર્ય છે અને કાયદો જે રીતે જોગવાયેલો છે તે રીતે જ અમલમાં આવશે.

૩) તેથી, ઉપરોક્ત સંદર્ભિત પ્રશ્નનો જવાબ તે મુજબ આપવો આવશ્યક છે.

૪. શું ઉક્ત દસ્તાવેજને જમ કરવાની અને તેને દંડ લાદવાની પ્રક્રિયાને આધીન કરવાની કાર્યવાહી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની યોજના અને જોગવાઈઓને, અને ખાસ કરીને તેની કલમ ૪૦ ને, વિરુદ્ધ નથી, જ્યારે

તે કલમ કલેક્ટરને એવો વિવેકાધિકાર આપે છે કે આવી દસ્તાવેજી લખત, ભલે તે ૩૦ દિવસની મર્યાદા પછી પરંતુ એવી લખતની તારીખથી ૧ વર્ષના ગાળાની અંદર રજૂ કરવામાં આવી હોય, તો પણ તેને જમ ન કરે?

૧) ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૪૦ ની જોગવાઈ મુજબ, જેમણે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ખાધ ચૂકવી હોય એવા વ્યક્તિએ, જો આવી દસ્તાવેજી લખત પર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન લગાવવાનો ત્રુટિ અકસ્માત, ભૂલ અથવા તાત્કાલિક આવશ્યકતાને કારણે થઈ હોય, તો તે લખતના અમલની તારીખથી એક વર્ષની અંદર તે દસ્તાવેજ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવો અને અપુરતા સ્ટેમ્પ શુલ્કની રકમ ચૂકવવાની રજૂઆત કરવી.

૨) તેથી, ઉપરોક્ત જોગવાઈની યોજનાનો વિચાર કરતાં નીચે દર્શાવેલી સંભાવનાઓ ઉદ્ભવવાની આવશ્યકતા છે:

(એ) વ્યક્તિએ પોતાના સ્વર્ણરજાથી દસ્તાવેજના અમલની તારીખથી ૧ વર્ષની અંદર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન લગાવેલ લેખ દસ્તાવેજ રજૂ કરવો આવશ્યક છે.

(બી) સ્ટેમ્પની ચુકવવાપાત્ર રકમ ચૂકવવામાં થયેલ ચૂક કે તો
(૧) અકસ્માત, (૨) ભૂલ અથવા (૩) તાત્કાલિક આવશ્યકતાને
કારણે થયેલી હોવી જોઈએ.

૩) જો અધિનિયમની કલમ ૪૦ હેઠળ સત્તાના પ્રયોગ માટે ઉપરોક્ત
નિર્ધારક તત્વો પૂર્ણ થયેલા હોય, તો તેમાંથી ઉપજતો લાભ, નિર્ધારિત
નિર્ધારક તત્વોની પૂર્ણતા અંગે કલેક્ટરનું સંતોષ પ્રાપ્ત થવાને આધીન
રહીને, પરિણામરૂપે ઉપલબ્ધ થશે.

૪) હાલની સમક્ષ આવેલી બાબતમાં, ઉપર ઉદ્ધૃત કરાયેલા માપદંડોને
આધારે અધિનિયમની કલમ ૪૦ અમલમાં આવે તે માટેના તત્વોની
પૂર્ણતા સંબંધે આવી કોઈ રજૂઆતો નથી. વધુમાં, સ્ટેમ્પ બાકીદારોએ
અધિનિયમની કલમ ૪૦નો સહારો લેવા માટે પણ ઔપચારિક
વિનંતી/અરજી દ્વારા કોઈ પ્રયત્ન કર્યો હોય તેમ પણ દેખાતું નથી.

૫) તેથી આ પ્રશ્નનો જવાબ તે મુજબ આપી શકાય.

એફ. શું સીસીઆરએએ અરજદારની આ રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં ભૂલ
કરી છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી કરવામાં કોઈ
વિલંબ નહોતો, કારણ કે તે યોજના હેઠળની પ્રભાવી તારીખથી ૩૦

દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે યોજના હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર પ્રતિફળની રકમ યોજનાને પ્રભાવી બનાવ્યા વિના ગણતરી કરી શકાતી નહોતી?

૧) સ્ટેમ્પ નક્કી કરવાની હેતુસર, જે મિલકતો કોઈ દસ્તાવેજનો વિષય બને છે, તેમની અમલની તારીખે રહેલી બજાર કિંમત જ વિચારણામાં લેવાશે. અધિનિયમની કલમ ૨ (ના) નો એવો જ આદેશ છે. ‘અમલ’ ની વ્યાખ્યા અધિનિયમની કલમ ૨ (૧) હેઠળ આપવામાં આવી છે, અને કંપની અધિનિયમ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૩૨ હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશના સંદર્ભમાં, ૧૯૫૮ ના અધિનિયમની કલમ ૧૭ મુજબ એવો આદેશ દસ્તાવેજ તરીકે તે પસાર થયાની તારીખે અમલમાં આવ્યો ગણાશે. આ બાબતે કાનૂની આદેશ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ છે.

૨) ૧૯૫૮ ના અધિનિયમના આદેશના પ્રકાશમાં, દસ્તાવેજ મુજબની ‘પ્રભાવી તારીખ’ શું છે અથવા તે બાબતે કંપની અદાલતના આદેશ મુજબ શું છે, તેના આધારે અધિનિયમની જોગવાઈઓના પરિણામોના સ્વાભાવિક પ્રવાહમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ થવાનો નથી.

૩) વર્તમાન મામલામાં, કંપની અધિનિયમ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૩૦-૨૩૨ હેઠળ માનનીય નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ, અમદાવાદ બેન્ચ

દ્વારા તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ ના રોજ પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને આદેશ એક દસ્તાવેજ છે, જે ગુજરાત રાજ્યમાં સહી કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, દસ્તાવેજ ગુજરાત રાજ્યમાં અમલમાં આવ્યો અને તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ ના રોજ સહી થયો ગણવામાં આવે છે.

જ) અધિનિયમની કલમ ૧૭ ખાસ કરીને નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર સ્ટેમ્પ લગાવવા માટે ૩૦ દિવસની મુદત નક્કી કરે છે. જ્યારે વિધાન ખાસ કરીને તે અવધિ નક્કી કરે છે જેના અંદર દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ લગાવવાનો હોય, ત્યારે અરજદાર કંપની ઉપર કાનૂની સમયમર્યાદાનું પાલન કરવાની ફરજ બંધાયેલી છે.

પ) તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ ના રોજ સહી થયેલ દસ્તાવેજ અરજદારે કલેક્ટર સમક્ષ તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ના રોજ રજૂ કર્યો હતો, એટલે કે તેની અમલ તારીખથી અંદાજે લગભગ ૨ માસ પછી. ઉક્ત આદેશની પ્રમાણિત નકલ પણ અરજદારે તા. ૩૦.૦૯.૨૦૧૯ ના રોજ પ્રાપ્ત કરી હતી અને તેથી દસ્તાવેજ અરજદારે અમલની તારીખથી એક માસની અંદર, એટલે કે તા. ૨૯.૧૦.૨૦૧૯ પહેલાં, કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કર્યો નહોતો.

૬) તેથી ઉપરોક્ત ઘટનાઓનું આવશ્યક અનુસંગ એવું જ થવું જોઈએ કે સીસીઆરએએ રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ સમયમર્યાદા કરતાં બહાર હતો એવું ઠરાવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી.

૭) તેથી ઉપરોક્ત રીતે સંદર્ભિત આ પ્રશ્નનો જવાબ તે મુજબ આપવો આવશ્યક છે.

જી. શું અરજદાર તરફથી કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ મનોભાવના અભાવે, અને અરજદારે પોતે જ ઉક્ત દસ્તાવેજ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરની અભિપ્રાય મેળવવા માટે રજૂ કર્યો હતો તથા તે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં હતું, તેવી પરિસ્થિતિમાં દંડ લાદવો અસંગત, અતિશય, અયોગ્ય, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયી ગણાતો નથી?

૧) દંડનો આક્ષેપ અધિનિયમની કલમ ૩૩નો અમલ કર્યા પછી અને ત્યારબાદ અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું અનુસરણ થવાને પરિણામે ઉપજે છે.

૨) જો ઉપરોક્ત રીતે નિર્ધારિત તથા વર્ણવેલી કાનૂની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવામાં આવે, તો કેટલો દંડ લાદવો તેનો નિર્ધાર કલેક્ટરના

વિવેકાધિકારનો વિષય રહેશે. એવો વિવેકાધિકાર વાપરતી વખતે, અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની જોગવાઈઓ ‘દુર્ભાવનાપૂર્ણ મનોભાવ’ અંગે વિચારણા કરવાની આવશ્યકતા રાખતી નથી. તેમ છતાં, અધિનિયમ એવી જોગવાઈ કરે છે કે જો યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન લગાડાયેલ દસ્તાવેજ તેનો ધારક સ્વૈચ્છિક રીતે ૧ વર્ષની અંદર રજૂ કરે અને સાથે વિલંબ એવા કારણોસર થયો હોવાનું દર્શાવે કે જે ભૂલ, અકસ્માત અથવા તાત્કાલિક જરૂરિયાતને આભારી હોવાનું ન્યાયોચિત બને, તો કલેક્ટર તે ન્યાયસંગતતા નિર્ધારિત કરતી વખતે દંડ જ ન લાદવાનો વિચાર કરી શકે છે.

૩) અરજદારનો દસ્તાવેજ ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરવામાં આવ્યો છે અને દંડ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧) (બી) ની જોગવાઈઓ હેઠળ વસૂલપાત્ર છે. ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૧૭ મુજબ, કંપનીઓ અધિનિયમ હેઠળ કંપનીઓના વિલીનીકરણને મંજૂરી આપતા આદેશો પર આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ લગાડવો આવશ્યક છે. તેથી, જે તારીખથી દસ્તાવેજ અમલમાં આવ્યો અને જ્યારેથી સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવાનું હતું તે સમયગાળાને ધ્યાનમાં લેતાં, તથા અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧) મુજબ સ્ટેમ્પ શુલ્કની રકમના દસ ગણાં સુધી દંડ લાદી શકાય છે તે હકીકત ધ્યાનમાં લેતાં, વર્તમાન કેસમાં રૂપિયા ૨૫,૦૦,૦૦,૦૦૦/- ના સ્ટેમ્પ

શુલ્ક સામે રૂપિયા ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- જેટલો દંડ લાદવામાં આવ્યો હોય તેને અસંગત, અતિશય, અયોગ્ય, ગેરકાયદેસર અથવા અન્યાયી કહેવાય નહીં.

૪) તેથી, ઉપરોક્ત રીતે સંદર્ભિત આ પ્રશ્નનો ઉત્તર અનુરૂપ રીતે આપવો પડશે.

એચ. શું સીસીઆરએ દ્વારા દંડ લાદતા કલેક્ટરના આદેશને રદ ન કરવો જોઈએ હતો, ખાસ કરીને જ્યારે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડ લાદવા માટે કોઈપણ પ્રકારના કારણો આપ્યા નથી, અને કલેક્ટર દ્વારા કારણો દર્શાવવાના અભાવે, શું દંડ લાદવાનું ન્યાયસંગત ઠેરવવા માટે સીસીઆરએએ પોતાનું જ કારણ પ્રતિસ્થાપિત કરીને ભૂલ કરી નથી?

૧) કેસના તથ્યોને ધ્યાને લેતા, કલેક્ટર અને વધારાના સ્ટેમ્પ્સ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ કાયદાની જોગવાઈઓને અનુરૂપ છે, કારણ કે અધિનિયમ હેઠળ નિર્ધારિત કાયદેસર મુદતમાં દસ્તાવેજ પર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી, અરજદારે કાયદાની ફરજિયાત આવશ્યકતાનું પાલન ન કર્યું હોવાથી, કલેક્ટર અને વધારાના સ્ટેમ્પ્સ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ અને

સીસીઆરએ દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલ આદેશ ન્યાયસંગત, યોગ્ય અને કાયદા અનુસાર છે.

૨) વધુમાં, સીસીઆરએએ અરજદારની રજૂઆતોનો વિચાર કરતી વખતે અરજદારની રજૂઆતો અંગે ચોક્કસ તારણો નોંધ્યાં છે અને તેથી સીસીઆરએ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં કોઈ ભૂલ નથી.

૩) ઉપરોક્ત સંદર્ભિત પ્રશ્નનો અનુરૂપ રીતે ઉત્તર આપવામાં આવી શકે.

પ.૧ સુશ્રી લવકુમાર, તેમના રજૂઆતોના સમર્થનમાં વિદ્વાન સરકારી વકીલ તરીકે નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખશે:

(એ) હિંદુસ્તાન લીવર અને અન્ય વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય [(૨૦૦૪) ૯ એસ.સી.સી. ૪૩૮];

(બી) બે કંપનીઓ વચ્ચેની આંતર રાજ્ય વિલીનીકરણ યોજના અથવા વ્યવસ્થા : ભરપાત્ર સ્ટેમ્પ શુલ્કનું નિર્ધારણ [૨૦૧૬ (૩) એમ.એચ.એલ.જે ૪૩૬];

(સી) સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય વિરુદ્ધ સો પાઈપ્સ લિ. [૨૦૨૩
એસસીસી ઓનલાઈન એસસી જરૂર]

૬. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો પર વિચાર કર્યા બાદ, આ અદાલત સમક્ષ વિચારણા અને અભિપ્રાય માટે ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપતાં પહેલાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ અને ઘટનાઓની ક્રમવાર રૂપરેખા, જે નીચે મુજબ છે, તેને પુનઃપ્રસ્તુત કરવું યોગ્ય રહેશે:

“૨(જી) "હસ્તાંતરણ" માં સમાવેશ થાય છે,–

(૧) વેચાણ દ્વારા હસ્તાંતરણ,

(૨) દરેક દસ્તાવેજ,

(૩) કોઈપણ દીવાની અદાલતનો દરેક હુકમનામો અથવા અંતિમ આદેશ;

[(જ) કંપનીઓના પુનર્નિર્માણ માટેની યોજના, જેમાં વિલીનીકરણ અથવા કોઈપણ બે કે તેથી વધુ કંપનીઓના એકીકરણનો સમાવેશ થતો હોય, તે અંગે કંપની અધિનિયમ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૩૨ હેઠળ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવામાં આવેલ દરેક આદેશ અને બેઝિંગ કંપનીઓના એકીકરણ અથવા વિસર્જન અંગે બેઝિંગ રેગ્યુલેશન

અધિનિયમ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૪૪અ હેઠળ રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા કરવામાં આવેલ દરેક આદેશ, અથવા;]

[(પ) ગુજરાત સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (ગુજરાત ૧૦ ની ૧૯૬૨) હેઠળ નોંધાયેલ અથવા નોંધાયેલ ગણાતી કોઈ સહકારી મંડળી દ્વારા તેના સભ્યો અથવા ફાળવણીધારકને આપવામાં આવેલ પરિસર સંબંધિત કોઈપણ લેખન અથવા ફાળવણીપત્ર, અથવા બોમ્બે નોન-ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૯ (બોમ્બે ૨૬ ની ૧૯૫૯) અથવા ગુજરાત ઓનરશિપ ફ્લેટ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ (ગુજરાત ૧૩ ની ૧૯૭૩) હેઠળ, જે રીતે લાગુ પડે તે મુજબ, રચાયેલ અને નોંધાયેલ કોઈ નિગમ અથવા સંઘ દ્વારા આપવામાં આવેલ પરિસર સંબંધિત કોઈપણ લેખન અથવા ફાળવણીપત્ર.]

જેના દ્વારા મિલ્કત, ચાલ મિલ્કત હોય કે અચલ મિલ્કત, અથવા કોઈપણ મિલ્કતમાં કોઈ હક અથવા હિત, જીવંત પક્ષો વચ્ચેના વ્યવહારમાં, અન્ય કોઈ વ્યક્તિને હસ્તાંતરિત થાય છે અથવા તેમાં નિહિત થાય છે, અને જેના માટે અનુસૂચિ ૧ માં અન્યથા વિશેષરૂપે જોગવાઈ કરવામાં આવેલ નથી;

સ્પષ્ટીકરણ. – આ કલમના હેતુઓ માટે, એવું દસ્તાવેજ કે જેના દ્વારા કોઈ મિલ્કતનો સહ-માલિક પોતાની હિતસ્વાર્થની હિસ્સેદારી તે મિલ્કતના અન્ય સહ-માલિકને હસ્તાંતરિત કરે છે અને જે વહેંચણીનું દસ્તાવેજ નથી, તેને એવું દસ્તાવેજ માનવામાં આવશે કે જેના દ્વારા જીવિત વ્યક્તિઓ વચ્ચે મિલ્કત હસ્તાંતરિત કરવામાં આવે છે',]

૨(એચ) "યથાવિધિ સ્ટેમ્પ કરાયેલ" નો, કોઈ દસ્તાવેજને લાગુ પડે તે અર્થ એ છે કે તે દસ્તાવેજ ઉપર યોગ્ય રકમથી ઓછી ન હોય એવી ચોંટાડવાની અથવા છાપેલી સ્ટેમ્પ છે અને એવી સ્ટેમ્પ રાજ્યમાં તત્કાલ અમલમાં રહેલા કાયદા અનુસાર ચોંટાડવામાં આવી છે અથવા વપરાઈ છે;

૨(આઈ) સાધનોના સંદર્ભમાં વપરાયેલા "કાર્યાન્વિત કરેલ" અને "કાર્યાન્વયન" નો અર્થ "હસ્તાક્ષર કરેલ" અને "હસ્તાક્ષર" થાય છે;

૨(એલ) "દસ્તાવેજ"માં એવો દરેક દસ્તાવેજ સમાવેશ થાય છે જેના દ્વારા કોઈપણ હક અથવા જવાબદારી ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે, હસ્તાંતરિત કરવામાં આવે છે, મર્યાદિત કરવામાં આવે છે, વિસ્તૃત કરવામાં આવે છે, નિશેષ કરવામાં આવે છે અથવા નોંધવામાં આવે છે અથવા એવું કરાયેલ હોવાનું દર્શાવવામાં આવે છે, પરંતુ તેમાં બિલ ઓફ એક્સચેન્જ, ચેક, પ્રોમિસરી નોટ, બિલ ઓફ લેડિંગ, લેટર ઓફ ક્રેડિટ, વીમાની પોલિસી, શેરનું હસ્તાંતરણ, ડિબેન્ચર, પ્રોક્સી અને રસીદનો સમાવેશ થતો નથી;

૩. શુલ્કપાત્ર દસ્તાવેજો. – આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ અને અનુસૂચિ ૧ માં સમાવાયેલ મુક્તિઓને આધીન રહીને, નીચે દર્શાવેલ દસ્તાવેજો પર અનુસૂચિ ૧ માં દર્શાવેલ રકમ મુજબ તે માટે અનુક્રમે યોગ્ય શુલ્ક વસૂલપાત્ર રહેશે, એટલે કે—

(એ) અનુસૂચિ ૧ માં ઉલ્લેખિત દરેક દસ્તાવેજ, જે અગાઉ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા અમલમાં મૂકાયેલ ન હોય, તે આ અધિનિયમના પ્રારંભની તારીખે અથવા ત્યાર પછી રાજ્યમાં અમલમાં મૂકવામાં આવે;

[(એએ) અનુસૂચિ ૧ માં ઉલ્લેખિત દરેક દસ્તાવેજ, જે અગાઉ સરકાર અથવા કોઈ સ્થાનિક સત્તા દ્વારા અથવા તેમની તરફથી અથવા તેમના હિતમાં અમલમાં મૂકાયેલ ન હોય, તે સરકાર અથવા કોઈ સ્થાનિક સત્તા દ્વારા અથવા તેમની તરફથી અથવા તેમના હિતમાં અમલમાં મૂકવામાં આવે]

(બી) અનુસૂચિ ૧ માં ઉલ્લેખિત દરેક દસ્તાવેજ, જે કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા અગાઉ અમલમાં મૂકાયેલ ન હોય અને ઉક્ત તારીખે અથવા તે પછી રાજ્યની બહાર અમલમાં મૂકાયેલ હોય, તે આ રાજ્યમાં સ્થિત કોઈ મિલ્કતને સંબંધિત હોય, અથવા આ રાજ્યમાં કરાયેલ અથવા કરવાનાં કોઈ કાર્ય કે બાબતને સંબંધિત હોય અને આ રાજ્યમાં પ્રાપ્ત થાય:

પરંતુ શરતે કે નીચે મુજબના સંબંધમાં કોઈ શુલ્ક આદેય રહેશે નહીં—

(૧) કોઈપણ એવો દસ્તાવેજ જે સરકાર દ્વારા અથવા સરકારની તરફથી, અથવા સરકારના હિતમાં, અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો હોય, એવા કેસોમાં જ્યાં, આ મુક્તિ ન હોત તો, એવો દસ્તાવેજ સંબંધે લગતી ચૂકવવાપાત્ર શુલ્ક સરકાર દ્વારા ચૂકવવા માટે જવાબદાર થાત;

(૨) બોમ્બે કોસ્ટિંગ વેસેલ્સ અધિનિયમ, ૧૮૩૮ (૧૯ નું ૧૯૩૮), અથવા ઇન્ડિયન રજિસ્ટ્રેશન ઓફ શિપ્સ અધિનિયમ, ૧૮૪૧ (૧૦ નું ૧૯૪૧) હેઠળ નોંધાયેલ કોઈ પણ શિપ અથવા વેસેલ, અથવા તેની કોઈ પણ ભાગીદારી, હિત, હિસ્સો અથવા

મિલ્કતના સંપૂર્ણપણે અથવા ગીરણા દ્વારા કે અન્ય રીતે વેચાણ, હસ્તાંતરણ અથવા અન્ય નિકાલ માટેનું કોઈ પણ દસ્તાવેજ.

૧૭. રાજ્યમાં નિષ્પાદિત દસ્તાવેજો. – આ રાજ્યમાં કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નિષ્પાદિત અને શુલ્કપાત્ર તમામ દસ્તાવેજો પર મુદ્રાશુલ્ક નિષ્પાદન પહેલાં અથવા [નિષ્પાદનના સમયે અથવા નિષ્પાદનના દિવસના તરત પછીના આગામી કામકાજના દિવસે] લગાડવામાં આવશે;

તેમ છતાં, અનુસૂચિ ૧ ના લેખ ૧૮અ, ૧૮બ, ૧૮ક, ૧૮ડ અથવા ૧૮ઈ માં વર્ણવેલ કિલચરન્સ યાદી, જો આવી કિલચરન્સ યાદી તેની નિયમો અને બાય-લોઝ અનુસાર કોઈ સંઘના કિલચરિંગ હાઉસ દ્વારા, જરૂરી મુદ્રાશુલ્કની રકમ સાથે, તેના નિષ્પાદનની તારીખથી બે મહિનાની અંદર મુદ્રાંકન માટે રજૂ કરવામાં આવે, તો આ અધિનિયમ હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો દ્વારા રાજ્ય સરકાર દ્વારા સત્તાધિકૃત અધિકારી દ્વારા તેના પર મુદ્રાંકન કરવામાં આવી શકે છે.

[આથી વધુ જોગવાઈ એ છે કે, દસ્તાવેજ, જ્યાં સુધી તે નીચેના આદેશ સાથે સંબંધિત હોય–,

(૧) કંપનીઓના પુનર્ગઠન માટેની એવી યોજનાના સંબંધમાં, જેમાં કોઈપણ બે અથવા તેથી વધુ કંપનીઓનું વિલય અથવા એકત્રીકરણ સામેલ હોય, કંપનીઝ અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો ૧૮) ની કલમ ૨૩૨ હેઠળની રાષ્ટ્રીય કંપની કાયદા ટ્રિબ્યુનલ;

(૨) બેઝિંગ કંપનીઓના વિલીનીકરણ અથવા વિસર્જન સંબંધે બેઝિંગ નિયમન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નું ૧૦) ની કલમ ૪૪એ હેઠળ ભારતીય રિઝર્વ બેંક દ્વારા કરવામાં આવેલ એવો આદેશ,

નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના એવા આદેશની તારીખથી અથવા, જે તે પ્રસંગે, ભારતીય રિઝર્વ બેંકના આદેશની તારીખથી ત્રીસ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવામાં આવશે.]

૩૧. યોગ્ય સ્ટેમ્પ અંગે નિર્ણય. – (૧) જ્યારે કોઈ દસ્તાવેજ, તે અમલમાં મૂકાયેલ હોય કે ન હોય અને તે પહેલાંથી સ્ટેમ્પ કરાયેલ હોય કે ન હોય, કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે, અને તેને રજૂ કરનાર વ્યક્તિ તે દસ્તાવેજ ઉપર કયો શુલ્ક (જો હોય તો) લાગુ પડે છે તે અંગે તે અધિકારીનું અભિપ્રાય મેળવવા માટે અરજી કરે, અને કલેક્ટર દરેક કેસમાં જે રકમ નિર્દેશ કરે તે મુજબની ફી [એકસો રૂપિયાથી વધુ નહીં અને પચીસ રૂપિયાથી ઓછી નહીં] અદા કરે, ત્યારે કલેક્ટર પોતાના નિર્ણય મુજબ તે દસ્તાવેજ ઉપર કયો શુલ્ક (જો હોય તો) વસૂલપાત્ર છે તે નિર્ધારિત કરશે.

(૨) આ હેતુ માટે, કલેક્ટર દસ્તાવેજનો સારાંશ રજૂ કરવા માંગ કરી શકે છે, તથા તેવા સોગંદનામા અથવા અન્ય પુરાવાની પણ માંગ કરી શકે છે, જે તે દસ્તાવેજ પર શુલ્ક લાગુ પડવા સંબંધિત તમામ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ, અથવા જે શુલ્કની રકમ તેના પર લાગુ પડે છે, તે તેમાં સંપૂર્ણ અને સાચી રીતે દર્શાવવામાં આવી છે તે સાબિત કરવા માટે જરૂરી માને; અને આવા કોઈપણ અરજ

પર તેવા સારાંશ અને પુરાવા તે મુજબ રજૂ ન થાય ત્યાં સુધી કાર્યવાહી કરવાની ના પાડી શકે છે:

પરંતુ શરતે કે—

(એ) આ કલમના અનુસંધાને પૂરો પાડવામાં આવેલ કોઈપણ પુરાવો, જે દસ્તાવેજને તે સંબંધિત હોય તે પર કઈ મુદ્દાશુલ્કની જવાબદારી થાય છે તે અંગેની તપાસ સિવાય, કોઈપણ નાગરિક કાર્યવાહીમાં કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે નહિ; અને

(બી) એવી કોઈપણ સાબિતી જે વ્યક્તિ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવે છે, તેવા દરેક વ્યક્તિને, જે દસ્તાવેજ સંબંધિત છે તેના પર વસૂલપાત્ર સંપૂર્ણ શુલ્કની ચુકવણી કર્યા પછી, આ અધિનિયમ હેઠળ તેને થયેલ કોઈપણ દંડમાંથી મુક્તિ મળશે, જો એવો દંડ તે દસ્તાવેજમાં ઉપરોક્ત કોઈપણ તથ્યો અથવા પરિસ્થિતિઓ સાચી રીતે દર્શાવવામાં થયેલ ચૂકના કારણે લાગુ પડ્યો હોય.

[(૩) જ્યાં કલમ ૨ ની ખંડ (એફ) હેઠળ કલેક્ટર તરીકે નિયુક્ત અધિકારીને એવું માનવા માટે કારણ હોય કે તેની પાસે નિર્ણયાર્થે પ્રાપ્ત થયેલ અને જે દસ્તાવેજની વિષયવસ્તુ હોય તેવી મિલકતનું બજાર મૂલ્ય તેમાં સાચી રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, ત્યાં તે આ કલમ હેઠળ સ્ટેમ્પ શુલ્કનું મૂલ્યાંકન કરતાં પહેલાં, એવી મિલકતનું સાચું બજાર મૂલ્ય તથા દસ્તાવેજ પર ચુકવવાપાત્ર યોગ્ય શુલ્ક નક્કી કરવા માટે, કલમ ૩૨એમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા મુજબ, તે

દસ્તાવેજને તે જિલ્લામાંના કલેક્ટરને મોકલશે જ્યાં મિલકતનો સંપૂર્ણ ભાગ અથવા તેનો કોઈ ભાગ સ્થિત હોય.]

૩૨. કલેક્ટર દ્વારા પ્રમાણપત્ર. – (૧) જ્યારે કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ લાવવામાં આવેલ કોઈ દસ્તાવેજ, તેના મત મુજબ, શુલ્કપાત્ર વર્ણનનો હોય, અને–

(એ) કલેક્ટર એવો નિર્ધાર કરે છે કે તે પહેલેથી જ સંપૂર્ણ રીતે મુદ્રાંકિત છે, અથવા

(બી) કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલ શુલ્ક, અથવા એવી રકમ કે જે તે લેખત અંગે અગાઉથી ચૂકવાયેલા શુલ્ક સાથે મળીને તે રીતે નિર્ધારિત કરાયેલા શુલ્ક જેટલી થાય, ચુકવવામાં આવી હોય, તો કલેક્ટર તે લેખત પર અનુમોદન દ્વારા એવું પ્રમાણિત કરશે કે જેના માટે તે આદેય છે તે સંપૂર્ણ શુલ્ક (રકમ દર્શાવીને) ચૂકવવામાં આવ્યું છે.

(૨) જ્યારે એવો દસ્તાવેજ, તેની મતે, શુલ્કલાયક ન હોય, ત્યારે કલેક્ટર ઉપરોક્ત રીતે પ્રમાણિત કરશે કે એવો દસ્તાવેજ તે મુજબ શુલ્કલાયક નથી.

(૩) આ કલમ હેઠળ જેના પર પૃષ્ઠાંકન કરવામાં આવ્યું હોય એવું કોઈપણ દસ્તાવેજ, જે પરિસ્થિતિ હોય તે મુજબ, નિયમસર સ્ટેમ્પિત થયેલું ગણાશે અથવા શુલ્કલાયક નથી એવું માનવામાં આવશે; અને, જો તે શુલ્કલાયક હોય, તો તે સાબિતી તરીકે અથવા અન્ય રીતે સ્વીકાર્ય રહેશે, તેમજ જાણે તે મૂળથી જ

નિયમસર સ્ટેમ્પિત કરવામાં આવ્યું હોય તેમ તેના આધારે કાર્યવાહી કરી શકાશે અને તેનું નોંધણીકરણ કરી શકાશે:

શરત એવી કે આ કલમમાં આવતું કશું પણ કલેક્ટરને પૃષ્ઠાંકન કરવા માટે અધિકૃત ગણાશે નહીં—

(એ) રાજ્યમાં અમલમાં મૂકાયેલ અથવા પ્રથમવાર અમલમાં મૂકાયેલ અને પરિસ્થિતિ મુજબ, તેના અમલમાં મૂકવાની અથવા પ્રથમવાર અમલમાં મૂકવાની તારીખથી એક મહિનાની અવધિ પૂર્ણ થયા પછી તેની સમક્ષ લાવવામાં આવેલ કોઈપણ દસ્તાવેજ;

(બી) રાજ્યની બહાર નિષ્પાદિત કરાયેલ અથવા પ્રથમ વખત નિષ્પાદિત કરાયેલ કોઈપણ દસ્તાવેજ, અને જે આ રાજ્યમાં પ્રથમ વખત પ્રાપ્ત થયાના ત્રણ મહિના પૂર્ણ થયા પછી તેની સમક્ષ લાવવામાં આવે; અથવા

(સી) વીસ નવા પૈસા અથવા તેનાથી ઓછી મુદ્રાશુલ્કપાત્ર કોઈપણ દસ્તાવેજ, જો તે તેની પાસે તેના બનાવ્યા અથવા અમલ કર્યા પછી, યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન લગાડેલા કાગળ પર લાવવામાં આવે.

૩૩. દસ્તાવેજોની તપાસ અને જમી. – (૧) [કલમ ૩૨એની જોગવાઈને આધીન રહીને, કાયદા દ્વારા અથવા પક્ષકારોની સંમતિથી પુરાવા સ્વીકારવાની સત્તા ધરાવતો દરેક વ્યક્તિ] અને પોલીસ અધિકારી સિવાય જાહેર કચેરીના પ્રભારમાં રહેલો દરેક વ્યક્તિ, જેના સમક્ષ તેની ફરજોના નિર્વહ દરમિયાન કોઈ એવો

દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવે અથવા આવે, જે તેના મત મુજબ શુલ્કપાત્ર હોય, તે વ્યક્તિએ, જો તેને એવું જણાય કે એવો દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પિત કરાયેલો નથી, તો તે જમ કરવો.

(ર) તે હેતુ માટે એવો દરેક વ્યક્તિ, રાજ્યમાં તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદા મુજબ જ્યારે આવા દસ્તાવેજનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો અથવા પ્રથમવાર અમલ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તે દસ્તાવેજ પર આવશ્યક મૂલ્ય અને વર્ણનનો સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવ્યો છે કે કેમ તે નિશ્ચિત કરવા માટે, સ્ટેમ્પ શુલ્કપાત્ર તથા તેની સમક્ષ રજૂ થયેલા અથવા તેની સમક્ષ આવતા દરેક દસ્તાવેજની તપાસ કરશે: પરંતું એ શરતે કે—

(એ) અહીં સમાવેશિત કોઈ બાબત એવી ગણાશે નહીં કે જેના કારણે કોઈ મેજિસ્ટ્રેટ અથવા ફોજદારી અદાલતના કોઈ ન્યાયાધીશને, જો તે એવું કરવું યોગ્ય માને નહીં, તો તેની સમક્ષ કોઈ કાર્યવાહી દરમ્યાન આવતું કોઈ લખત તપાસવાનું અથવા જમ કરવાનું ફરજિયાત બને, સિવાય કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૮૯૮ (૫ માંથી ૧૮૯૮) ના પ્રકરણ ૧૨ અથવા પ્રકરણ ૩૬ હેઠળની કાર્યવાહી હોય;

(બી) વડી અદાલતના ન્યાયાધીશના કિસ્સામાં, આ કલમ હેઠળ કોઈપણ લખતનું પરીક્ષણ કરવાની અને તેને જમ કરવાની ફરજ, અદાલત આ બાબતે જેમને નિયુક્ત કરે તેવા અધિકારીને સોંપી શકાય છે.

૩૯. કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર મુદ્રાંકન કરવાની કલેક્ટરની સત્તા. – (૧) જ્યારે કલેક્ટર કલમ ૩૩ હેઠળ કોઈ દસ્તાવેજ જમ કરે, અથવા તેને કલમ ૩૭ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ મોકલાયેલ કોઈ દસ્તાવેજ પ્રાપ્ત થાય, અને તે વીસ નવા પૈસા કે તેનાથી ઓછી સ્ટેમ્પ શુલ્કપાત્રતા ધરાવતો દસ્તાવેજ ન હોય, ત્યારે તે નીચે મુજબની પ્રક્રિયા અપનાવશે :—

(એ) જો તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે આપું દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે મુદ્રાંકિત છે અથવા તેના પર શુલ્ક લાગુ પડતું નથી, તો તે તેના પર એ મુજબ અનુમોદન દ્વારા પ્રમાણિત કરશે કે તે યોગ્ય રીતે મુદ્રાંકિત છે, અથવા પરિસ્થિતિ મુજબ, તેના પર એવો શુલ્ક લાગુ પડતો નથી;

(બી) જો તેવો તેનો મત હોય કે એવો દસ્તાવેજ શુલ્કપાત્ર છે અને તેના પર યથાવિધિ સ્ટેમ્પ લાગેલો નથી, તો તે યોગ્ય શુલ્કની ચુકવણી અથવા તેની ઉણપ પૂરી કરવા માટે આવશ્યક રકમ, સાથે પાંચ રૂપિયાના દંડની વસૂલી કરવાની ફરજ પાડશે; અથવા, જો તે યોગ્ય માને, તો યોગ્ય શુલ્કની રકમ અથવા તેની ઉણપવાળા ભાગની રકમના દસ ગણાથી વધુ ન હોય તેવી રકમનો દંડ, ભલે એવી રકમ પાંચ રૂપિયાથી વધુ હોય કે ઓછી હોય, વસૂલ કરશે.

પરંતું, જો એવો દસ્તાવેજ ફક્ત એટલા કારણસર જ જમ કરવામાં આવ્યો હોય કે તે કલમ ૧૩ અથવા કલમ ૧૪ ના ઉલ્લંઘનમાં લખાયો છે, તો કલેક્ટર, જો તે યોગ્ય માને, તો આ કલમ દ્વારા નિર્ધારિત સમગ્ર દંડ માફ કરી શકે છે.

(૨) ઉપકલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળનું દરેક પ્રમાણપત્ર, આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે, તેમાં જણાવાયેલ બાબતોનું નિશ્ચિત પુરાવું ગણાશે.

(૩) જ્યાં કોઈ દસ્તાવેજ ધારા ૩૭ ની ઉપધારા (૨) હેઠળ કલેક્ટરને મોકલવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં કલેક્ટરે, જ્યારે તે આ ધારામાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે મુજબ તેની કાર્યવાહી કરી લે, ત્યારે તે દસ્તાવેજ જમી કરનાર અધિકારીને પરત મોકલવો.

૪૦. અકસ્માતવશ અપૂર્તી મુદ્દાંકિત દસ્તાવેજો. – જો શુલ્કપાત્ર અને યથાવત્ મુદ્દાંકિત ન થયેલ કોઈ દસ્તાવેજ, જે વીસ નયા પૈસા અથવા તેથી ઓછી રકમના શુલ્કપાત્ર દસ્તાવેજમાં આવતો ન હોય, તેનો કર્તા અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પોતાના સ્વપ્રેરિત હેતુથી તેના અમલની તારીખથી અથવા પ્રથમ અમલની તારીખથી એક વર્ષની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરે, અને એવી વ્યક્તિ કલેક્ટરને આ બાબતની જાણ કરે કે એવો દસ્તાવેજ યથાવત્ મુદ્દાંકિત નથી અને યોગ્ય શુલ્કની રકમ અથવા તે પૂર્ણ કરવા જરૂરી રકમ કલેક્ટરને ચૂકવવાનો પ્રસ્તાવ કરે, અને કલેક્ટર સંતોષ પામે કે એવો દસ્તાવેજ યથાવત્ મુદ્દાંકિત કરવામાં થયેલ ચૂક અકસ્માત, ભૂલ અથવા તાત્કાલિક આવશ્યકતા કારણે થઈ છે, તો તે કલમ ૩૩ અને ૩૯ હેઠળ કાર્યવાહી કરવાને બદલે એવી રકમ સ્વીકારી શકે અને ત્યારબાદ અહીં આગળ મુજબ નિર્દેશિત રીતે કાર્યવાહી કરી શકે.

અનુસૂચિ ૧ નો લેખ ૨૦(ડી) :

૨૦(ડી) હસ્તાંતરણ, [જ્યાં સુધી તે કંપની અથવા કંપનીઓના પુનર્ગઠનની એવી યોજના સાથે સંબંધિત હોય કે જેમાં કંપની અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો ૧૮) ની કલમ ૨૩૨ હેઠળ નેશનલ કંપની કાનૂન ટ્રિબ્યુનલના આદેશ દ્વારા કોઈપણ બે અથવા વધુ કંપનીઓના વિલીનીકરણ અથવા એકીકરણનો સમાવેશ થતો હોય અથવા બેંકિંગ રેગ્યુલેશન અધિનિયમ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો ૧૦) ની કલમ ૪૪એ હેઠળ રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાના આદેશ દ્વારા બેંકિંગ કંપનીઓના એકીકરણ અથવા વિસર્જન માટે હોય]

ઘટનાઓનો ક્રમ

ક્રમ	તારીખ	વિગતો
૧.	૨૦૧૯	વોડાફોન આઈડિયા લિમિટેડ (‘ટ્રાન્સફર કંપની’) અને અરજદાર તથા તેમના અનુક્રમે શેરહોલ્ડરો અને દેવાદારો (‘યોજના’) વચ્ચેની વ્યવસ્થાની એક યોજના, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, ટ્રાન્સફર કંપનીના ફાઈબર ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઉપક્રમના હસ્તાંતરણ માટે અને તે જ અરજદારમાં ચાલુ વ્યવસાયના ધોરણે નિવિષ્ટ કરવા માટે રજૂ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાન્સફર કંપનીના ફાઈબર ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઉપક્રમના હસ્તાંતરણ અને તે જ અરજદારમાં નિવિષ્ટ કરવાની બદલામાં, યોજનાના ભાગ બીની કલમ ૮.૧ માં નિર્ધારિત મુજબ, અરજદારે

		ટ્રાન્સફર કંપનીને હસ્તાંતરિત થયેલ નેટ અસ્કયામતોના વહન મૂલ્ય બરાબર પ્રતિફળ ચૂકવવાનું હતું, જે નિયુક્ત તારીખે (જેમ કે યોજનામાં વ્યાખ્યાયિત છે) હસ્તાંતરિત થયેલ અસ્કયામતોના પુસ્તકીય મૂલ્ય અને દેવારીઓના પુસ્તકીય મૂલ્ય વચ્ચેના તફાવત તરીકે ગણવામાં આવવાનું હતું.
૨.	૧૮.૯.૨૦૧૯	અમદાવાદ ખાતેની નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલ, અમદાવાદ બેન્ચ (‘એનસીએલટી અમદાવાદ’) એ યોજનાને મંજૂરી આપતો આદેશ (‘ઉક્ત લેખ’) પસાર કર્યો. ઉક્ત લેખના પરિછેદ ૧૬ માં, એનસીએલટી અમદાવાદે નીચે મુજબ નિર્દેશ આપ્યો હતો: “અરજદાર કંપનીઓને આદેશ આપવામાં આવે છે કે તેઓ આ આદેશની નકલ સાથે યોજનાની નકલ સંબંધિત રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ સમક્ષ, ઇલેક્ટ્રોનિક રીતે, તેમજ આઈએનસી-૨૮ સાથે, અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ મુજબ ભૌતિક નકલ ઉપરાંત, તેમજ સ્ટેમ્પ સત્તાધિકારી, ગુજરાત સમક્ષ, આદેશ પ્રાપ્ત થયાની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર રજૂ કરે.”
૩.	૩૦.૯.૨૦૨૧	ઉક્ત દસ્તાવેજની પ્રમાણિત નકલ એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદની રજિસ્ટ્રીએ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવી હતી

જ.	૧૫.૧૦.૨૦૧૯	ઉક્ત દસ્તાવેજની પ્રમાણિત નકલ અરજદાર/હસ્તાંતરક કંપની દ્વારા કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ ૧૫.૧૦.૨૦૧૯ના રોજ નોંધાવવામાં આવી હતી. તેથી, યોજનાની શરતો મુજબ યોજનાની અસરકારક તારીખ ૧૫.૧૦.૨૦૧૯ છે. પરિણામે, નિયુક્ત તારીખ ૧.૧૦.૨૦૧૯ તરીકે નક્કી કરવામાં આવી હતી.
પ.	૧૨.૧૧.૨૦૧૯	ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટે એક પ્રમાણપત્ર જારી કર્યું હતું કે હસ્તાંતરક કંપનીને ચૂકવવાનો પ્રતિફળ રૂપિયા ૪,૬૩૯ કરોડ હતો, જેની ગણતરી નિયુક્ત તારીખ એટલે કે ૧.૧૦.૨૦૧૯ની સ્થિતિએ હસ્તાંતરિત કરાયેલ સંપત્તિના પુસ્તકી મૂલ્ય અને દાયિત્વોના પુસ્તકી મૂલ્ય વચ્ચેના તફાવત તરીકે કરવામાં આવી હતી.
ક.	૧૩.૧૧.૨૦૧૯	અરજદારે ઉક્ત દસ્તાવેજ પર ચુકવવાની યોગ્ય સ્ટેમ્પ જકાત વિષે કલેક્ટરનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ અરજી દાખલ કરી હતી. ઉક્ત અરજી એક્સકિટવ તારીખથી ૩૦ દિવસની અવધિની અંદર અને ઉક્ત દસ્તાવેજની પ્રાપ્તિની તારીખથી ૬૦ દિવસની અવધિની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૭.	૨૦૧૯-૨૦૨૧	અરજદારને તેની તારીખ ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ની અરજી અંગે કલેક્ટર તરફથી કોઈપણ સંદેશાવ્યવહાર પ્રાપ્ત થયો નહોતો. જોકે, કલેક્ટરનો દાવો છે કે તેણે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ કથિત રીતે તારીખ ૨૯.૧.૨૦૨૦, ૧૨.૩.૨૦૨૦, ૨૦.૭.૨૦૨૦, ૧૨.૧૦.૨૦૨૦, ૨૧.૧૨.૨૦૨૦ અને ૮.૨.૨૦૨૧ના રોજ નોટિસો જારી કરી હતી.
૮.	૧૬.૩.૨૦૨૧	કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ નોટિસ બહાર પાડી, જેમાં આક્ષેપ કર્યો કે દસ્તાવેજને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં સ્ટેમ્પ કરવામાં આવ્યો નથી, અને ૧૯.૪.૨૦૨૧ ના રોજ સુનાવણી નિર્ધારિત કરવામાં આવી હોવાનું જાણ કરી.
૯.	૨૦.૩.૨૦૨૧	કલેક્ટરની તા. ૧૬.૩.૨૦૨૧ ની નોટિસ પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં, અરજદારોના વકીલે તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ની અરજીની સ્થિતિ અંગે કલેક્ટર સાથે અનુસરણ કર્યું હતું.
૧૦.	૧૯.૪.૨૦૨૧	અરજદારના વકીલની વ્યક્તિગત મુશ્કેલીને ધ્યાનમાં રાખીને, કલેક્ટર પાસેથી સમય માંગવામાં આવ્યો હતો.
૧૧.	૩.૬.૨૦૨૧	કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ એક્ટની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ બીજી નોટિસ ફટકારી હતી, અને ૧.૭.૨૦૨૧ ના રોજ નિયત કરાયેલી સુનાવણી અંગે જાણ કરી હતી.
૧૨.	૧.૭.૨૦૨૧	અરજદાર તરફથી કલેક્ટર સમક્ષ જવાબ દાખલ

		કરવામાં આવ્યો હતો. અરજદારે રૂપિયા ૨૫ કરોડની સ્ટેમ્પ શુલ્કની રકમ ચૂકવવા માટે પોતાની તૈયારી અને ઇચ્છા દર્શાવી હતી, પરંતુ પ્રસ્તાવિત દંડની વસૂલી અંગે વાંધાઓ ઉઠાવ્યા હતા. જોકે, ૧.૭.૨૦૨૧ના રોજ કલેક્ટર ઉપલબ્ધ ન હતા.
૧૩.	૨૯.૭.૨૦૨૧	કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ વધુ એક નોટિસ બહાર પાડી અને ૯.૮.૨૦૨૧ના રોજ નક્કી કરાયેલ સુનાવણી અંગે જાણ કરી. ઉક્ત નોટિસ અરજદારના વકીલોને માત્ર ૧૨.૮.૨૦૨૧ના રોજ જ પહોંચાડવામાં આવી હતી.
૧૪.	૧૩.૮.૨૦૨૧	અરજદારના વકીલોએ કલેક્ટરને પત્ર લખી જાણ કરી હતી કે તેમને સુનાવણીની નોટિસ માત્ર ૧૨.૮.૨૦૨૧ના રોજ જ પ્રાપ્ત થઈ હતી અને સુનાવણી બીજી તારીખે નક્કી કરવાની વિનંતી કરી હતી.
૧૫.	૨૧.૮.૨૦૨૧	કલેક્ટરે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯(૧)(બી) હેઠળ બીજી નોટિસ જારી કરી અને ૨૦.૯.૨૦૨૧ના રોજ નિર્ધારિત કરાયેલી સુનાવણી અંગે જાણ કરી.
૧૬.	૨૫.૧૦.૨૦૨૧	કલેક્ટરે રૂ. ૨૫ કરોડની સ્ટેમ્પ ડ્યુટી અને રૂ. ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/-નો દંડ માંગતો આદેશ, ઉક્ત દંડની રકમ માટે કોઈ કારણો અથવા આધાર દર્શાવ્યા વગર, પસાર કર્યો હતો.
૧૭.	૧૦.૧.૨૦૨૨	કલેક્ટરે રૂ. ૨૫ કરોડની સ્ટેમ્પ ડ્યુટી અને રૂ. ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/-નો દંડ માંગતો આદેશ, ઉક્ત

		દંડની રકમ માટે કોઈ કારણો અથવા આધાર દર્શાવ્યા વગર, પસાર કર્યો હતો.
૧૮.	૧૯.૧.૨૦૨૨	અરજદારે કલેક્ટરના તારીખ રપ.૧૦.૨૦૨૧ના આદેશને પડકારતા, સી.સી.આર.એ. સમક્ષ સ્ટેમ્પ એક્ટની કલમ ૫૩(૧) હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી.
૧૯.	૨૪.૬.૨૦૨૨	તા. ૧૬.૬.૨૦૨૨ ના રોજ સી.સી.આર.એ. સમક્ષ થયેલ સુનાવણી બાદ, અરજદારે લેખિત રજૂઆતો દાખલ કરી.
૨૦.	૨૮.૧૧.૨૦૨૨	સીસીઆરએએ આક્ષેપિત આદેશ પસાર કર્યો હતો, જેમાં કલેક્ટર દ્વારા રૂપિયા ૭,૬૪,૪૦,૦૦૦/- ના દંડની માંગણીને પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. જોકે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડની રકમ લાદવા માટે કોઈ કારણો દર્શાવ્યા ન હતા, સીસીઆરએએ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે દસ્તાવેજની તારીખ અને વાસ્તવિક ચુકવણીની તારીખ વચ્ચે પસાર થયેલ સમયને ધ્યાનમાં લેતા દંડની ઉક્ત રકમ ન્યાયસંગત હતી.
૨૧.	૨૦.૧.૨૦૨૩	અરજદારે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૫૪(૧એ) હેઠળ આદરણીય અદાલત સમક્ષ મુદ્દો સંદર્ભિત કરવા બાબતે અરજી સીસીસીઆરએ સમક્ષ દાખલ કરી.

૭. હવે, અમે આ અદાલતના અભિપ્રાય માટે સંદર્ભિત કરવામાં આવેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપવા આગળ વધીએ છીએ:

એ. શું વિવાદિત લેખ, જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશરૂપ છે, તેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ (‘સ્ટેમ્પ અધિનિયમ’) ની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરી શકાય તેમ હતું અને પરિણામે તેની ઉપર તેની કલમ ૩૯ મુજબ શુલ્ક અને દંડ આધીન કરી શકાય તેમ હતું, ખાસ કરીને જ્યારે ઉક્ત લેખ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, કલેક્ટરના અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુ માટે, જેને તે જ દસ્તાવેજ જમ કરવાની કોઈ અધિકારિતા ન હોય, જેમ કે ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મહંમદ આમિર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭) ના મામલે ઠરાવ્યું છે?

૭.૧ એ સ્વીકારેલ હકીકત છે કે ટ્રિબ્યુનલનો તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ નો આદેશ ‘હસ્તાંતરણપત્ર’ છે અને તેથી તે અનુક્રમે કલમો ૨(જી) અને ૨(એલ) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત ‘દસ્તાવેજ’ છે. ટ્રિબ્યુનલનો તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ નો આદેશ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરનું અભિપ્રાય મેળવવા માટે તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. અરજી માત્ર આ નક્કી કરવા માટે અભિપ્રાય માંગવા માટે હતી કે દસ્તાવેજ પર કેટલી શુલ્કપાત્રતા લાગુ પડે છે. અધિનિયમની કલમ ૩૩માં જોગવાઈ છે કે કલમ ૩૨એ ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, કાયદા દ્વારા અથવા પક્ષકારોની સંમતિથી પુરાવા સ્વીકારવાની સત્તા ધરાવતી દરેક વ્યક્તિ અને જેની સમક્ષ શુલ્કપાત્ર દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં

આવે છે એવા જાહેર કચેરીના પ્રભારી દરેક વ્યક્તિને, જો તેને એવું જણાય કે દસ્તાવેજ પર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવેલ નથી, તો તે તેને જમ કરી શકે છે. હાલના કેસની હકીકતોમાં, તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ના પત્ર પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દસ્તાવેજ માત્ર કલેક્ટરનું અભિપ્રાય મેળવવા માટે જ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭.૨ રાજ્ય દ્વારા કરાયેલ રજૂઆતોનું અવલોકન પણ દર્શાવે છે કે રાજ્ય આ હકીકત સ્વીકારે છે કે અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય માટે રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં **રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન** (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયના પ્રકાશમાં, તેને જમ કરવાની કોઈ સત્તા નથી. **રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન** (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં થયેલા નિર્ણયના સંબંધિત અનુરોધો નીચે મુજબ છે:

“૨. આ અપીલનો નિર્ણય . ની કલમો ૩૧, ૩૨ અને ૩૩ ના અર્થઘટન પર નિર્ભર છે. નો સંબંધિત ભાગ આ મુજબ છે:—,

"જ્યારે કોઈ દસ્તાવેજ,, તે અમલમાં મૂકાયેલ હોય કે ન હોય અને અગાઉ સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવેલ હોય કે ન હોય,, કલેક્ટર સમક્ષ લાવવામાં આવે અને. તે લાવનાર વ્યક્તિ એ અધિકારીનું અભિપ્રાય મેળવવા અરજી કરે કે તે પર કઈ શુલ્કદાયિતા (જો હોય તો) લાગુ પડે છે, અને કલેક્ટર દરેક કેસમાં જે રકમ નિર્દેશિત કરે તે મુજબની ફી (પાંચ રૂપિયા કરતાં વધુ નહીં અને આઠ આના કરતાં ઓછી નહીં) ચૂકવે, ત્યારે કલેક્ટર પોતાના

નિર્ણય મુજબ તે દસ્તાવેજ પર કઈ શુલ્કદાયિતા (જો હોય તો) લાગુ પડે છે તે નક્કી કરશે."

એ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે વિવાદિત દસ્તાવેજ કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ તેમના અભિપ્રાય માટે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને કઈ શુલ્કદાયિતા હોવી જોઈએ તે અંગે કલેક્ટરનું અભિપ્રાય માંગવામાં આવ્યું હતું. અધિનિયમ હેઠળ, જ્યારે એવો દસ્તાવેજ કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ લાવવામાં આવે અને તેઓ નક્કી કરે કે તે પહેલેથી જ સંપૂર્ણપણે સ્ટેમ્પ કરાયેલ હતો અથવા તેઓ આવા દસ્તાવેજ પર ચૂકવવાપાત્ર શુલ્ક નક્કી કરે અને તે શુલ્ક ચૂકવવામાં આવે, ત્યારે કલેક્ટર રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ પર નોંધ દ્વારા પ્રમાણિત કરશે કે જે સંપૂર્ણ શુલ્ક તેની પર લાગુ પડે છે તે ચૂકવવામાં આવ્યું છે અને આવી નોંધ કરવામાં આવે ત્યારે, જે તે સ્થિતિ મુજબ, તે દસ્તાવેજ સંપૂર્ણપણે સ્ટેમ્પ કરાયેલ ગણાશે અથવા શુલ્કપાત્ર ગણાશે નહીં' કલમ ૩૨ ની પરંતુક હેઠળ, જો કોઈ દસ્તાવેજ તેના અમલની તારીખ પછી એક મહિના બાદ તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવે તો કલેક્ટરને આવી નોંધ કરવાની સત્તા આપવામાં આવેલ નથી. ત્યારબાદ આવે છે, જે આ મુજબ છે:

ધારા ૩૩ "કાયદા દ્વારા અથવા પક્ષકારોની સંમતિથી પુરાવો સ્વીકારવાની સત્તા ધરાવતી દરેક વ્યક્તિ, અને જાહેર કચેરીનો પ્રભારી દરેક વ્યક્તિ, પોલીસ અધિકારી સિવાય, જેના સમક્ષ કોઈ દસ્તાવેજ, જે તેના મત મુજબ શુલ્કપાત્ર છે, રજૂ કરવામાં આવે અથવા તેના કાર્યના નિર્વહમાં તેની સમક્ષ આવે, તેવા સંજોગોમાં, જો તેને એવું જણાય કે એવો દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પિત નથી, તો તે તેને જપ્ત કરશે.

(ર) તે હેતુસર, એવો દરેક વ્યક્તિ તેની સમક્ષ રજૂ થયેલ અથવા તેની સમક્ષ આવેલ અને આવો શુલ્કપાત્ર દરેક દસ્તાવેજનું પરિક્ષણ કરશે, જેથી તે નિશ્ચિત કરી શકે કે એવો દસ્તાવેજ, જે સમયે તે અમલમાં મૂકાયો હતો અથવા પ્રથમ વખત અમલમાં મૂકાયો હતો, તે સમયે બ્રિટિશ ઈન્ડિયામાં અમલમાં રહેલા કાયદા મુજબ આવશ્યક મૂલ્ય અને વર્ણનના સ્ટેમ્પ સાથે મુદ્રાંકિત છે કે નહીં: શરતે કે—

(એ) અહીં સમાવિષ્ટ કશી બાબત એવો અર્થ ધરાવતી માનવામાં નહીં આવે કે તે કોઈ દંડાત્મક અદાલતના કોઈ મેજિસ્ટ્રેટ અથવા ન્યાયાધીશને, જો તે એમ કરવું યોગ્ય ન માને, તો તેની સમક્ષ કોઈપણ કાર્યવાહી દરમિયાન આવતું કોઈ દસ્તાવેજ, દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૮૮૮ ના અધ્યાય ૧૨ અથવા અધ્યાય ૩૬ સિવાયની કાર્યવાહી હેઠળની કાર્યવાહી સિવાય, તપાસવા અથવા જપ્ત કરવા માટે ફરજ પાડી શકે;

(બી) વડી અદાલતના ન્યાયાધીશના કિસ્સામાં, આ કલમ હેઠળ કોઈપણ દસ્તાવેજની તપાસ કરવાની અને તેને જપ્ત કરવાની ફરજ અદાલત આ હેતુસર જે અધિકારીની નિમણૂક કરે તેને સોંપી શકાય.

(૩) આ કલમના હેતુઓ માટે, શંકા થવા પામે તે સ્થિતિમાં,—

(એ) વસૂલાત કરનાર સરકાર નક્કી કરી શકે કે કઈ કચેરીઓને જાહેર કચેરીઓ માનવામાં આવશે; અને

(બી) વસૂલાત કરનાર સરકાર નક્કી કરી શકે કે જાહેર કચેરીઓના પ્રભારી તરીકે કયા વ્યક્તિઓને માનવામાં આવશે."

આ અપીલનો નિર્ણય "જેની સમક્ષ કોઈ એવું લખતપત્ર, જે શુલ્કયોગ્ય હોય, રજૂ થાય અથવા તેની ફરજોના નિર્વહમાં તેની સમક્ષ આવે" એવા શબ્દોને કયો અર્થ આપવો તેનાં અર્થઘટન પર આધારિત છે.

આ શબ્દોની ચર્ચા કરતાં વડી અદાલતે ઠરાવ્યું હતું:—

"સર્વ આદર સાથે, તેથી, અમે સહમત છીએ કે ચુની લાલ બર્મન વિ. બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ, ચુ.પી. એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ ઓલ ૮૫૧નો નિર્ણય કરનાર વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અધિનિયમમાં વપરાયેલા "તેની ફરજોના નિર્વહમાં રજૂ થાય અથવા સમક્ષ આવે" એવા શબ્દોનો યોગ્ય અર્થ એવો માન્યો હતો કે "સંબંધિત લખતપત્રને પુરાવામાં અથવા એક પક્ષ કે બીજા પક્ષ દ્વારા તેના પર આધાર મૂકવાના હેતુસર રજૂ કરવામાં આવે."

વડી અદાલતનું એવું પણ મંતવ્ય હતું કે સંપૂર્ણ સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવાનો હેતુ એ લખતપત્રને પુરાવામાં સ્વીકારાવવા અથવા તેના આધારે કાર્યવાહી થવા કે તેનું નોંધણીકરણ કે પ્રમાણિકરણ થવા માટે હતો, જેમ કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), ૩૫, ૩૮(૧), ૪૮(૧), અને માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

(૪) રાજ્યના કાઉન્સિલ દ્વારા (સરકારી વકીલ દ્વારા) આ એક્ટની વિવિધ કલમોનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો; પ્રથમ વ્યાખ્યા આપતી કલમ; કલમ ૨(૧૧) જે વ્યાખ્યાયિત કરે છે કે "યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ લગાડેલું" શું છે; કલમ ૨(૧૪) જે "દસ્તાવેજ" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને કલમ ૯(૧૨) જે "નિષ્પાદિત" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે. ત્યારબાદ તેમણે કલમ ૩ નો સંદર્ભ આપ્યો જે "આકારણીપાત્ર" નો અર્થ શું થાય છે

તે નક્કી કરે છે અને ત્યારપછી કલમ ૧૭ નો સંદર્ભ આપ્યો જે જોગવાઈ કરે છે કે બ્રિટિશ ઇન્ડિયામાં કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા નિષ્પાદિત કરવામાં આવેલા અને સ્ટેમ્પ ડ્યુટીને પાત્ર તમામ દસ્તાવેજો પર નિષ્પાદન વખતે અથવા તે પહેલાં સ્ટેમ્પ લગાવવો પડશે. અન્ય કેટલીક કલમો એટલે કે કલમો ૩૫ અને ૩૮(૧) નો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને તે જ રીતે કલમો ૪૦(૧)(એ), ૪૧, ૪૨ અને ૪૮ નો પણ, પરંતુ અમારા અભિપ્રાય મુજબ આ કલમોનો સંદર્ભ આપવો જરૂરી નથી. જે જોવાનું છે તે એ છે કે કોઈ વ્યક્તિ દસ્તાવેજ પરની યોગ્ય ડ્યુટીના સંદર્ભમાં કલેક્ટરના નિર્ણય માટે તેમની સમક્ષ અરજી કરે તો તેનું પરિણામ શું આવે છે. રાજ્ય (અપીલકર્તા) વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જો કોઈ દસ્તાવેજ, ભલે તે 'સ્ટેમ્પ લગાડેલો હોય કે ન હોય, તે નિષ્પાદિત થાય એટલે કે તેના પર સહી થાય તે પહેલાં કલેક્ટરના અભિપ્રાય માટે રજૂ કરવામાં આવે, તો કલેક્ટરે આકારણીપાત્ર ડ્યુટી અંગે પોતાનો નિર્ણય આપવો અને પોતાનો અભિપ્રાય માંગનાર વ્યક્તિને દસ્તાવેજ પરત કરવો જરૂરી છે, પરંતુ જો દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પવાળા કાગળ પર અથવા સ્ટેમ્પ વગરના કાગળ પર લખાયેલો હોય અને નિષ્પાદિત થઈ ગયો હોય, તો તેના અલગ પરિણામો આવે છે. પાછળના કિસ્સામાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જો કલેક્ટરને જણાય કે દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ લગાડેલો નથી, તો કલમ ૩૩ હેઠળ કલેક્ટર માટે દસ્તાવેજ જપ્ત કરવો જરૂરી છે. બીજી બાજુ, પ્રતિવાદી વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલેક્ટર પોતાનો અભિપ્રાય આપી દેતાં જ સત્તાવિહીન બની જાય છે અને કલમ ૩૩ હેઠળ કોઈ પગલાં લઈ શકતા નથી. પક્ષકારોની આ બે પરસ્પર વિરોધી દલીલો છે જેનો આ કેસમાં નિર્ણય લેવાનો જરૂરી છે.

(૫) અસંગત રીતે લાંબા વિલંબ પછી, કલેક્ટરે ચુકવવાપાત્ર શુલ્કની રકમ નિર્ધારિત કરી અને દસ્તાવેજ જપ્ત કર્યો. દસ્તાવેજ જપ્ત કરવાની સત્તા

અધિનિયમની કલમમાં આપવામાં આવી છે. તે કલમ હેઠળ, કોઈપણ વ્યક્તિ જે ન્યાયાધીશ હોય અથવા કોઈ જાહેર કચેરીનો પ્રભારી હોય, જેના સમક્ષ શુલ્કલાયક લખત રજૂ કરવામાં આવે અથવા તેની ફરજો બજાવતા સમયે તેની સમક્ષ આવે, તેવા લખત પર યોગ્ય સ્ટેમ્પ લાગેલ નથી એવું તેને જણાય તો તે લખત જમ કરવો આવશ્યક છે. પ્રશ્ન એ છે કે શું વર્તમાન મામલામાં દસ્તાવેજ જમ કરવાની આ સત્તા ઉત્પન્ન થાય છે?. વિવાદિત લખત પુરાવાના ભાગરૂપે રજૂ કરવામાં આવ્યો નહોતો કે તેના પર અમલ કરવા માટે, જેમ કે નોંધણી માટે, કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમ હેઠળની નોંધ માટે પણ નહીં, પરંતુ યોગ્ય શુલ્ક કેટલું હશે તે બાબતે કલેક્ટરની સલાહ મેળવવા માટે માત્ર તેના સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. “દરેક વ્યક્તિ..... જેના સમક્ષ કોઈ લખત..... રજૂ કરવામાં આવે અથવા તેની ફરજો બજાવતા સમયે તેની સમક્ષ આવે” એવા શબ્દોનો પ્રથમ અર્થ ન્યાયિક અથવા ન્યાયિક ફરજો બજાવતા અન્ય અધિકારીઓ સમક્ષ કોઈ સાબિત કરવાના તથ્યના પુરાવા તરીકે રજૂઆત એવો થાય છે અને બીજા અર્થમાં તેવા અન્ય અધિકારીઓનો સમાવેશ થાય છે જેઓ એવા લખતો તેમના સમક્ષ આવે ત્યારે તેમના સંબંધમાં કોઈ કાર્ય કરવાનું હોય, ઉદાહરણ તરીકે નોંધણી. આ શબ્દો ચુકવવાપાત્ર શુલ્ક શું છે તે પ્રશ્નના નિર્ધારણ સુધી વિસ્તરતા નથી. તેઓ એવા કૃત્યોને આવરી લેતા નથી જે કલમના વ્યાપમાં આવે છે, કારણ કે તે કલમ પોતે જ સંપૂર્ણ છે અને તે આ રીતે પૂર્ણ થાય છે કે કલેક્ટર, તેના નિર્ણય મુજબ, લખત પર જો કંઈ શુલ્ક લાગતું હોય તો તે કયા શુલ્કલાયક છે તે નિર્ધારિત કરશે. તે કલમ કલેક્ટર દ્વારા તે પછી કંઈ વધુ કરવાનું અનુમાન કરતી નથી. એવી કબૂલાત કરવામાં આવી હતી કે જો લખત અમલિત ન હોય, અર્થાત્ હસ્તાક્ષરિત ન હોય, અને કલેક્ટરની અભિપ્રાય માગવામાં આવે, તો તેણે પોતાનો અભિપ્રાય આપવાનો અને તેનો અભિપ્રાય માગનાર વ્યક્તિને તે લખત સાથે પરત આપવાનો રહે છે. અમલિત અને

બિનસ્ટેમ્પિત દસ્તાવેજોની બાબતમાં ભાષા અલગ નથી અને એવા લખતો સંદર્ભે કલેક્ટરની સત્તાઓ અને ફરજો સમાન જ છે, એટલે કે, જ્યારે તેને પોતાનો અભિપ્રાય આપવા કહેવામાં આવે ત્યારે તેણે, તેના નિર્ણય મુજબ, લખત પર કચું શુલ્ક લાગુ પડે છે તે નિર્ધારિત કરવાનું રહે છે અને તે વિષયમાં તેની ફરજો અને સત્તાઓ ત્યાં સમાપ્ત થાય છે. ત્યારબાદ કલમ આવે છે. તે કલમ હેઠળ, તેની પાસે તે કલમ હેઠળ લાવવામાં આવેલા લખત પર, જો લખત યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પિત હોય, અથવા તે બિનસ્ટેમ્પિત હોય અને શુલ્કની ખામી પૂરી કરવામાં આવી હોય, અથવા તે શુલ્કલાયક જ ન હોય, તો કલેક્ટરે તે અંગે લખત પર નોંધ દ્વારા પ્રમાણિત કરવું રહે છે. તે કલમ હેઠળ આવી નોંધ માત્ર ત્યારે જ કરી શકાય જ્યારે લખત તેના અમલીકરણના એક મહિનાની અંદર રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય. પરંતુ જ્યારે લખત કલેક્ટર સમક્ષ લાવવામાં આવે તે પહેલાં એક મહિનાથી વધુ સમય પૂર્વે અમલિત થઈ ગયો હોય ત્યારે શું થાય? તે કલમ સમયમાં કોઈ મર્યાદા મૂકતી નથી અને ચુકવવાપાત્ર શુલ્ક અંગેના અભિપ્રાય મેળવવા માટે કોઈ સમયમર્યાદા લાદવાનો કોઈ કારણ નથી.

(૬) અધિનિયમનું પ્રકરણ ૪, જે વિધિવત્ મુદ્રાંકિત ન થયેલ દસ્તાવેજો સાથે સંબંધિત છે અને જેમાં કલમ ૩૩ થી ૪૮ સમાવિષ્ટ છે, તે દસ્તાવેજોને જમ કરવા, જમ કરાયેલા દસ્તાવેજો સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો, જમ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર મુદ્રાંકન કરવા માટેના કલેક્ટરની સત્તાઓ તથા શુલ્ક અને દંડ કેવી રીતે વસૂલ કરવાના તે બાબતોની જોગવાઈ કરે છે. જો કોઈ વ્યક્તિ કલેક્ટરની સલાહ માંગે છે અને કોઈ સાબિત કરવાનાં તથ્યના પુરાવા તરીકે દસ્તાવેજ પર નિર્ભર થવું ઇચ્છતી નથી, તેમજ તે દસ્તાવેજને કાર્યાન્વિત કરવા માટે તેની સંબંધમાં વધુ કોઈ કાર્યવાહી કરવી પણ ઇચ્છતી નથી, તો ઉપરોક્ત રીતે વપરાયેલા

બિનમુદ્રાંકિત દસ્તાવેજો માટે લાગુ પડી શકતા દંડ માટે તે પણ જવાબદાર ગણાય, તો તે અસાધારણ સ્થિતિ થશે. અધિનિયમની યોજના દર્શાવે છે કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ દસ્તાવેજ અંગે યોગ્ય શુલ્ક વિશે માત્ર કલેક્ટરનો અભિપ્રાય માંગે છે, ત્યાં તે તેના હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ જાય છે. જો દસ્તાવેજ યોગ્ય રીતે મુદ્રાંકિત હોય અને દસ્તાવેજ અમલમાં મૂકનાર વ્યક્તિ તે દસ્તાવેજને કાર્યાન્વિત કરવાની અથવા પુરાવા હેતુસર તેનો ઉપયોગ કરવાની કાર્યવાહી આગળ વધારવા ઈચ્છે, તો તેને શુલ્કની ખામી ભરપાઈ કરવી પડશે અને કલમ ૩૨ હેઠળ કલેક્ટર ત્યારબાદ તેના પર અનુમોદન કરશે અને તે દસ્તાવેજને શરૂઆતથી જ વિધિવત્ મુદ્રાંકિત માનવામાં આવશે. પરંતુ જો તે વ્યક્તિ માત્ર ભરપાત્ર શુલ્કના નિર્ધારણ સુધી જ મર્યાદિત રહેવા ઈચ્છે અને તેથી આગળ વધવા ઈચ્છતી ન હોય, તો તેના કોઈ પરિણામો ઊભા નહીં થાય અને અમલમાં મૂકાયેલ દસ્તાવેજ એવી જ સ્થિતિમાં રહેશે જેવી કોઈ અનામલમાં આવેલ અને બિનમુદ્રાંકિત દસ્તાવેજની હોય; અને શુલ્કના નિર્ધારણ પછી કલેક્ટરનું કાર્ય સમાપ્ત થઈ જાય છે અને તેની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી. આ કલમની જોગવાઈઓ તો અનુવર્તી અવસ્થા માટે છે, જ્યારે કલેક્ટરના અભિપ્રાયની માત્ર માંગણી કરતાં વધુ કંઈક કરવાનું હોય.”

૭.૩ તેથી આ પ્રશ્ને અમને બહુ લાંબા સમય સુધી રોકી રાખવો જોઈએ નહીં, કારણ કે રાજ્યએ પણ આ તથ્ય સ્વીકાર્યું છે કે અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળની સત્તાઓ અભિપ્રાય આપવાની વહીવટી કામગીરી પૂરતી મર્યાદિત છે; અને ત્યારબાદ જ્યારે કલેક્ટર પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરી દે છે, ત્યારે અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનો સમકાલીન આશ્રય લઈ શકાય નહીં. પરિણામે, જ્યારે આપણે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૯નું વાંચન કરીએ છીએ, જે જમ

કરાયેલા દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ લગાવવાની અને દંડ લાદવાની કલેક્ટરની સત્તા સાથે સંબંધિત છે, ત્યારે જે કારણોસર અમે એવું ઠરાવીએ છીએ કે અભિપ્રાય માટે રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ જમ કરી શકાય નહીં, તે જ કારણો અમને આ ઠરાવ સુધી પહોંચી જાય છે કે તેની કલમ ૩૯ હેઠળ કોઈ દંડ લાદી શકાય નહીં. તેથી આ પ્રશ્નનો ઉત્તર નકારમાં આપવામાં આવે છે.

બી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ, જે મુજબ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશને તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરવો આવશ્યક છે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજના સંદર્ભમાં ક્યારેય લાગુ પડી શકે તેમ હતી કે નહીં અને શું તેના કથિત ભંગ માટે કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાઈ હોત?

૮. આક્ષેપિત આદેશોનું વાંચન કરવાથી એવું પ્રગટ થાય છે કે કલેક્ટર અને તેના અનુસંધાને મુખ્ય નિયંત્રક મહેસૂલ પ્રાધિકારએ એવો નિષ્કર્ષ આપ્યો છે કે ટ્રિબ્યુનલનો તા. ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ નો આદેશ કલમ ૩૧ હેઠળ તા. ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ ના રોજ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, આવી મતવિચારણા માંગતી અરજી મર્યાદાબાહ્ય હતી. કંપનીનો કેસ એવો છે કે દસ્તાવેજની, એટલે કે ટ્રિબ્યુનલના આદેશની, પ્રમાણિત નકલ તા. ૩૦.૦૯.૨૦૧૯ ના રોજ આપવામાં આવી હતી અને તેની નકલ કંપનીઓના

રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ તા. ૧૫.૧૦.૨૦૧૯ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. યોજનાની સંબંધિત કલમોનો આશ્રય લઈને એવું સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે આદેશના પરિચ્છેદ ૧૬ અનુસાર, અરજદાર કંપનીઓને આદેશની પ્રાપ્તિથી ૬૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ પ્રાધિકરણ સમક્ષ નકલ દાખલ કરવાની છૂટ હતી.

૮.૧ તેથી અભિપ્રાય માટે ઉપસ્થિત થતો પ્રશ્ન એ છે કે, આ કેસના તથ્યોમાં, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ પ્રશ્નાધીન આદેશ પર લાગુ કરી શકાય કે નહીં. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ ‘(સી) લખતોએ સ્ટેમ્પ લગાડવાનો સમય’ એવા શીર્ષકથી શરૂ થાય છે. અધિનિયમની કલમ ૧૭નું વાંચન, જે પોતે જ સ્વતંત્ર જોગવાઈ છે, એ સૂચવે છે કે શુલ્કપાત્ર તમામ લખતો, અને જે કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવી હોય, તે **અમલીકરણ પહેલાં અથવા અમલીકરણના સમયે અથવા તરત ત્યારબાદ સ્ટેમ્પ કરેલી** હોવી જોઈએ. ટ્રિબ્યુનલના આદેશ જેવી લખતના મામલે, કલમની જોગવાઈ મુજબ, કંપની અથવા કંપનીઓના પુનઃરચના માટેની યોજના સંબંધિત એવી લખત પર ટ્રિબ્યુનલના આવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવું પડશે. તેથી આ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે અમલીકરણ પહેલાં અથવા અમલીકરણના સમયે શુલ્કપાત્ર તમામ લખતો, જેમ કે ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ, એવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરેલી હોવી જોઈએ. તેથી કલમનો આદેશ સ્પષ્ટ છે કે ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવું જરૂરી છે. તેથી અરજદાર કંપનીઓએ કરેલી આ રજૂઆત કે

યોજનાનુસાર તેઓને લખત રજૂ કરવા માટે ૬૦ દિવસનો સમય હતો, સ્વીકારી શકાય તેમ નથી, કારણ કે તેવી રજૂઆતનું અર્થઘટન કાયદેસરની જોગવાઈની અવગણના કરે તે રીતે કરી શકાતું નથી.

૮.૨ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ ‘પ્રકરણ – ૩ સ્ટેમ્પ અંગેનું નિર્ધારણ’ સાથે સંબંધિત છે. આ કલમ હેઠળ, અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુ માટે ૩૦ દિવસની મર્યાદા લાગુ પડશે નહીં, કારણ કે તેની હેઠળની પ્રક્રિયા અભિપ્રાય આપવાની અથવા વસૂલપાત્ર સ્ટેમ્પ શુલ્ક અંગે નિર્ધારણ કરવાની છે, છતાં સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ, ટ્રિબ્યુનલના આદેશના કેસમાં જેમ, દસ્તાવેજોને ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવાનું ફરજિયાત બનાવે છે. અહીં નોંધવાનું એ છે કે કલમ ૧૭માં વપરાયેલ શબ્દ ‘સ્ટેમ્પિત’ છે, ‘વિધિવત્ સ્ટેમ્પિત’ નહીં; જે શબ્દનો અર્થ કાયદા અનુસાર યોગ્ય રકમ કરતાં ઓછી ન હોય એવો સ્ટેમ્પ ચોંટાડવામાં આવેલો હોય તેવો થાય છે. અન્ય શબ્દોમાં, નિર્ધારણ કે અભિપ્રાય ભલે જે હોય, ટ્રિબ્યુનલના આદેશના કેસમાં દસ્તાવેજને ૩૦ દિવસની અંદર સંપૂર્ણપણે અથવા ધારકને જેમ યોગ્ય જણાય તેમ સ્ટેમ્પિત કરવો જ પડે અને તેથી અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ પર, આદેશને ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવાનું આવશ્યક બનાવતી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે.

૮.૩ આ તબક્કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન પરિચિંતન કરવું સંબંધિત હોઈ શકે છે, જે દર્શાવે છે કે ૩૦ દિવસની અંદર દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ લગાવવામાં નિષ્ફળતા થાય તો તેનું પ્રમાણન થશે નહીં. તેથી, કલમ ૧૭ માં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાના ભંગનું એકમાત્ર પરિણામ દસ્તાવેજનું અપ્રમાણન રહેશે.

૮.૪ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ નિર્ધારિત નિર્ણયની યોજના એક અલગ પ્રણાલી છે અને તેના પરિણામો કલમો ૩૨ અને ૩૩ હેઠળ નિર્ધારિત છે. નિર્ધારિત સમયમર્યાદાનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા થાય તો તે ભંગના આધાર પર દસ્તાવેજ જપ્ત કરવાની કોઈ કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી શકતી નથી. તેથી, આ પ્રશ્નનો ઉત્તર તે મુજબ આપવામાં આવે છે, અર્થાત્ ૩૦ દિવસની અંદર ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર સ્ટેમ્પ લગાડવું આવશ્યક બનાવતી કલમ ૧૭ની જોગવાઈ લાગુ પડે છે કે નહીં તે અંગે ઉત્તર નકારાત્મક છે, અને તેનાં કથિત ભંગ બદલ કોઈ કાર્યવાહી આરંભી શકાતી હતી કે નહીં તે અંગે ઉત્તર નકારાત્મક છે.

સી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), જે કલેક્ટરને કોઈ દસ્તાવેજ તેના અમલીકરણની તારીખથી એક મહિનાની અવધિ પૂર્ણ થયા પછી તેની સમક્ષ લાવવામાં આવે તો તેના પર અનુમોદન કરવાથી અસમર્થ બનાવે છે, તેને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ તે દસ્તાવેજ

જમ કરવાની સત્તા કલેક્ટરને આપતી સક્ષમ જોગવાઈ તરીકે
અર્થઘટિત કરી શકાય?

૯. સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩) મુજબ, અમલની તારીખથી એક મહિનો પૂર્ણ થયા પછી તેની સમક્ષ લાવવામાં આવેલ કોઈપણ દસ્તાવેજ પર સમર્થન નોંધ કરવાની સત્તાથી કલેક્ટર વંચિત બને છે. પ્રશ્ન એ ને નકારાત્મક રીતે ઉત્તર આપતાં અમે એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરની મંતવ્ય માટે રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરી શકાય નહીં, અને એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે ૩૦ દિવસની અંદર દસ્તાવેજ પર સ્ટેમ્પ લગાવવામાં નિષ્ફળતા રહેવાનો એકમાત્ર પરિણામ એ રહેશે કે કલેક્ટર કોઈપણ દસ્તાવેજ પર સમર્થન નોંધ કરવામાં અસમર્થ રહેશે. આ પ્રશ્નનો ઉત્તર નકારાત્મકમાં આપવામાં આવે છે, કારણ કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ આવા દસ્તાવેજને જમ કરવાની કોઈ સત્તા કલેક્ટરને ઉપલબ્ધ રહેશે નહીં.

ડી. શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા, જે મુજબ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશને આવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવાનો ઉપબંધ કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે લાગુ પડી શકે જ્યારે એવો

આદેશ/લેખ પોતે જ અરજદારને આદેશની પ્રાપ્તિની તારીખથી ૬૦

દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ આદેશ રજૂ કરવાની મંજૂરી આપે છે?

૧૦. પુનરુક્તિ થવાના ભોગે પણ, ઉપર પ્રશ્ન બી નો જવાબ આપતાં વખતે કલમ ૧૭ ની જોગવાઈઓ અંગે ચર્ચા કરવામાં આવી હોવાથી, જે સ્પષ્ટ થાય છે તે એ છે કે કલમ ૧૭ ની જોગવાઈઓ મુજબ ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ, આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવાનો રહે છે. કંપનીનું એવું વાદ છે કે યોજનાની સંબંધિત કલમો મુજબ, જેમાં ‘નિયુક્ત તારીખ’ અને ‘પ્રભાવી તારીખ’ શબ્દોની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી હતી, કંપનીઓ માટે સ્ટેમ્પ પ્રાધિકરણ સમક્ષ દસ્તાવેજ ૬૦ દિવસની અંદર રજૂ કરવો ખુલ્લો હતો, તે અધિનિયમની કલમ ૧૭ ના આદેશના વિરુદ્ધ છે. આ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે કરલાદક કાયદાઓનું કડક અર્થઘટન કરવું આવશ્યક છે, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે વિધાનમંડળ દ્વારા વપરાયેલી ભાષા સ્પષ્ટ અને અનિગૂઢ હોય. આ સંદર્ભમાં પણ એ સુસ્થાપિત છે કે કાયદા હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદાકાળમાં ફેરફાર, સુધારો અથવા વધારો કરી શકાય નહીં. નિર્ધારિત કરેલી રીત મુજબની પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું જ પડે. કલમ ૧૭ માંનો શબ્દપ્રયોગ ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવાનો છે. બોમ્બે વડી અદાલતની પૂર્ણ પીઠે રિલાયન્સ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ રીતે ઠરાવ્યું છે કે વ્યવસ્થા યોજના અથવા વિલય યોજના અને તે યોજનાને મંજૂરી આપતો આદેશ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૨(એલ) હેઠળ

દસ્તાવેજ ગણાશે. શુલ્કપાત્ર વસ્તુ દસ્તાવેજ છે, વ્યવહાર નહીં. પૂર્ણ પીઠના નિર્ણયના સંબંધિત પરિચ્છેદો નીચે મુજબ છે:

“૧૮. બોમ્બે સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૩(એ) મુજબ, ઉક્ત અધિનિયમ સાથે જોડાયેલ અનુસૂચિ-૧ હેઠળ આવરી લેવાયેલા દસ્તાવેજો રાજ્યમાં પ્રથમ વખત અમલમાં મુકાતા તેઓ પર શુલ્કપાત્રતા લાગુ પડે છે. "અમલમાં મૂકાયેલ" અને "અમલીકરણ" શબ્દોનો અર્થ હસ્તાક્ષર કરેલ અને હસ્તાક્ષર એવો થાય છે. આ સંદર્ભમાં, માનનીય બોમ્બે વડી અદાલતનો આદેશ ૦૭/૦૬/૨૦૦૨ ના રોજ અમલમાં મૂકાયો હતો. તે મુજબ, બોમ્બે સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ના પ્રારંભ પછી કોઈ દસ્તાવેજ તેના અમલીકરણ અથવા પ્રથમ અમલીકરણ સમયે શુલ્કપાત્ર બને છે. બોમ્બે સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૧૭ રાજ્યમાં અમલમાં મૂકાયેલા દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ લગાડવા અંગે જોગવાઈ કરે છે. આ કલમ સ્પષ્ટ કરે છે કે રાજ્યમાં અમલમાં મૂકાયેલ અને શુલ્કપાત્ર કોઈપણ દસ્તાવેજ પર અમલીકરણ પહેલાં અથવા અમલીકરણ સમયે અથવા તેના તરત પછી અથવા અમલીકરણના દિવસ પછીના આવતા કાર્યદિવસે સ્ટેમ્પ લગાડવો આવશ્યક છે. ઉપરોક્ત તમામ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં, હસ્તાંતરીત-પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧ કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં અમલીકરણની તારીખે, એટલે કે ૦૭/૦૬/૨૦૦૨ ના રોજ, આ અદાલત દ્વારા આદેશ પસાર કરાયેલી તારીખે જે દરે શુલ્ક બાકી હતું તે જરૂરી શુલ્ક ચૂકવવા બાધ્ય હતો. અહીં નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે સ્ટેમ્પ કાયદા હેઠળ "અમલમાં મૂકાયેલ" અને "અમલીકરણ" શબ્દો હસ્તાક્ષર કરેલ અને હસ્તાક્ષર દર્શાવે છે. તેમ છતાં, આ શબ્દો દસ્તાવેજની સામગ્રી અનુસાર કરવાના કોઈ કાર્ય, કામ, વસ્તુ અથવા કોઈપણ પ્રકારના પાલનની પૂર્ણતા દર્શાવતા નથી. તેથી, પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧-હસ્તાંતરીત

પર આ અદાલત દ્વારા આદેશના અમલીકરણ સમયે સ્ટેમ્પ પ્રાધિકરણનો સંપર્ક કરી સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવાની ફરજ હતી. પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧-હસ્તાંતરીતે તેના પર કાયદેસર રીતે મૂકાયેલ ફરજનું પાલન કરવા બદલે, આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશના થોડા મહિનાઓ પછી માનનીય ગુજરાત વડી અદાલતે પસાર કરેલા આદેશ પર ગુજરાત રાજ્યમાં સ્ટેમ્પ શુલ્કનો એક ભાગ ચૂકવ્યો હતો. જો પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧-હસ્તાંતરીતે કાયદા મુજબ પોતાની ફરજો નિભાવી હોત, તો કાયદાનો કોઈ પ્રશ્ન નિર્ધારિત કરવાની સ્થિતિ ક્યારેય ઊભી જ ન થાત.

૧૯. ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૩ આરોપણકારી કલમ છે અને સ્ટેમ્પ શુલ્ક વસુલવા અંગે જોગવાઈ કરે છે. ઉપર ઉદ્ધૃત મુજબ, ઉક્ત અધિનિયમમાં "કન્વેયન્સ" [૨(જી)], "એક્ઝિક્યુટેડ અને એક્ઝિક્યુશન" [૨(૧)], "ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ" [૨(એલ)] અને "સેટલમેન્ટ" [૨(ટી)] જેવા શબ્દોની વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. કાયદામાં આ સ્થાપિત સ્થિતિ છે કે ઉક્ત અધિનિયમની યોજના મુજબ સ્ટેમ્પ શુલ્ક 'ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ' પર વસુલવામાં આવે છે અને 'ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ' દ્વારા અમલમાં આવેલી 'વ્યવહાર' પર નહીં.

૨૦. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ તા. ૭.૬.૨૦૦૨નો આદેશ એ દસ્તાવેજ ગણાશે અને તેનો અમલ મુંબઈ, અર્થાત્ મહારાષ્ટ્રમાં કરવામાં આવ્યો હતો. મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં કરવામાં આવેલ દરેક દસ્તાવેજ પર શુલ્ક લાગુ પડે છે. તા. ૭.૬.૨૦૦૨નો આદેશ, જેના દ્વારા પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૨ હસ્તાંતરક કંપનીની સંપત્તિઓ પ્રતિવાદી ક્રમાંક ૧-હસ્તાંતરગ્રાહી કંપનીને હસ્તાંતરિત કરવામાં આવે છે, તે બોમ્બે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની , (એલ) અને ૩ના સંયુક્ત વાચન પરથી દસ્તાવેજ છે. ઉક્ત અધિનિયમની યોજના મુજબ, શુલ્ક દસ્તાવેજ પર લાગુ પડે છે, વ્યવહાર

પર નહીં, અને તેથી યોજના એક જ હોય, અર્થાત્ વ્યવહાર એક જ હોય, તો પણ જો યોજનાને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવે, તો અનુસૂચિ ૧માં નિર્ધારિત દરો મુજબ તે પર શુલ્ક લાગુ પડે છે. ના મુજબ, કરપાત્ર ઘટના દસ્તાવેજનું અમલીકરણ છે, વ્યવહારો નથી. જો કોઈ વ્યવહાર દસ્તાવેજના અમલીકરણથી સમર્થિત ન હોય, તો શુલ્ક ચૂકવવાની જવાબદારી ઊભી થઈ શકતી નથી. તેથી, મૂળભૂત રીતે શુલ્ક દસ્તાવેજ પર જ વસૂલ કરી શકાય અને વ્યવહારો પર નહીં. યોજના ભલે એક જ હોય, છતાં તા. ૭.૬.૨૦૦૨નો આદેશ હસ્તાંતરણ દસ્તાવેજ હોવાને કારણે અને તે મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં હસ્તાક્ષરિત દસ્તાવેજ હોવાને કારણે, મહારાષ્ટ્ર રાજ્યની હદ સુધી તે પર શુલ્ક લાગુ પડે છે.

૨૧. જોકે બે જુદી જુદી વડી અદાલતોના બે આદેશો એ જ યોજનાને સંબંધિત છે, તેમ છતાં તેઓ સ્વતંત્ર રીતે જુદા દસ્તાવેજો છે અને તેમને એકસરખા દસ્તાવેજ તરીકે કહી શકાતાં નથી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે જુદી જુદી વડી અદાલતોના બે આદેશો બે જુદી જુદી કંપનીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી બે જુદી અરજીઓ પર આધારિત હોય. જ્યારે ઉક્ત અધિનિયમની યોજના વ્યવહારો પર નહીં પરંતુ દસ્તાવેજ પર લગાનક્ષમતાના આધારે રચાયેલ હોય, ત્યારે તે એક જ અને સમાન વ્યવહારને સંબંધિત છે કે કેમ તે ગોણ છે. શુલ્ક દસ્તાવેજ પર લાગુ પડે છે, વ્યવહાર પર નહીં.

૨૨. કંપનીઓના વિલીનીકરણ સંબંધે, ધ કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ ની સાથે વાંચવાની જોગવાઈ મુજબ, નીચેના પગલાં અનુમાનવામાં આવ્યા છે :—

(૧) હસ્તાંતરક અને હસ્તાંતરગ્રાહી કંપની દ્વારા પરસ્પર સંમતિથી એક યોજનાનું ઘડતર ;

(૨) યોજનાની મંજૂરી માટે બેઠક યોજવી ;

(૩) યોજનાને મંજૂરી આપતો અદાલતનો આદેશ ;

(૪) યોજનાને મંજૂરી આપતા આદેશની પ્રમાણિત નકલ નોંધણી માટે કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ દાખલ કરવી ;

કોઈપણ સંપત્તિ અથવા કોઈપણ સંપત્તિમાં કોઈપણ હિતનું, આવા વિલીનીકરણના કારણે થતું હસ્તાંતરણ, વિલીનીકરણની યોજનાને મંજૂરી આપતા અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશના અનુસંધાને થાય છે. કંપનીઝ એક્ટની ઉપ- ની દૃષ્ટિએ આ પાસું સ્પષ્ટ થાય છે, જેમાં વિશેષરૂપે જણાવવામાં આવ્યું છે કે, હેઠળ જારી કરાયેલા આદેશના બળે, ટ્રાન્સફર કંપનીની સંપત્તિ ટ્રાન્સફરી કંપનીને હસ્તાંતરિત થાય છે અને તેમાં નિહિત થાય છે. તેથી, હસ્તાંતરણ અમલમાં લાવતું દસ્તાવેજ, યોજનાને મંજૂરી આપતો હેઠળનો અદાલતનો આદેશ છે, અને પોતે વિલીનીકરણની યોજના નથી. હસ્તાંતરણની ઘટના, ઉપરોક્ત પરિચ્છેદમાં ઉલ્લેખિત બીજા તબક્કાની છે, પ્રથમ તબક્કાની નહીં.

૨૩. તેથી, પ્રતિભાવીઓની આ દલીલો કે અમલગમેશનની યોજના ઉક્ત અધિનિયમના અર્થક્ષેત્રમાં એક લેખત બનશે, કાયદેસર રીતે ટકી શકતી નથી. અમલગમેશનની યોજના પોતે જ સંપત્તિનું હસ્તાંતરણ કરતી નથી અને તેનાથી એવો પરિણામ પણ ઉત્પન્ન થતો નથી. એવી અમલગમેશન યોજનાને મંજૂરી આપતો અદાલતનો આદેશ જ સંપત્તિના હસ્તાંતરણનું

પરિણામ લાવે છે અને તેથી, ઉક્ત અધિનિયમમાં વ્યાખ્યાયિત મુજબ માત્ર આ આદેશ જ એવો 'લેખત' ગણાશે, જેના પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક વસૂલપાત્ર બને છે. તેથી, પ્રતિભાવીઓની આ દલીલો કે પક્ષકારો મંજૂર થયેલી યોજના (બે આદેશો સાથે વાંચતા) પર સ્ટેમ્પ શુલ્ક ચૂકવવા જવાબદાર હતા, યોગ્ય નથી અને સ્વીકારી શકાય તેવી નથી.

૨૪. કંપનીઓ અધિનિયમની ધારા આર/ડબલ્યુ. ની જોગવાઈઓ મુજબ, અમલગમેશન યોજનાને મંજૂરી આપતો આદેશ હસ્તાંતરક કંપની તેમજ હસ્તાંતરગ્રાહી કંપની બંને દ્વારા મેળવવો આવશ્યક છે. હસ્તાંતરક તથા હસ્તાંતરગ્રાહી કંપની બંનેએ અમલગમેશન યોજનાને મંજૂરી આપતો આદેશ અદાલત પાસેથી શા માટે મેળવવો પડે છે તેનો હેતુ અને ઉદ્દેશ એવો છે કે આવી અમલગમેશન યોજના અસહમત સભ્યો તેમજ બંને કંપનીઓના તમામ દેવાદારો પર બંધનકારક બનવી જોઈએ અને માત્ર મિલકત, સંપત્તિ વગેરેના હસ્તાંતરણને અમલમાં મૂકવાના હેતુસર જ નહીં. ઉપરોક્ત કાનૂની પાસાંથી વિના, હકીકતમાં, હાલના કેસના સંદર્ભમાં, અરજદારો દ્વારા અલગથી રજૂ કરાયેલ ઘટનાઓનો સમયક્રમ જ્યારે વિચારવામાં આવે છે ત્યારે તે દર્શાવે છે કે યોજનાને મંજૂરી આપતો પ્રથમ આદેશ આ અદાલતે ૭મી જૂન ૨૦૦૨ના રોજ કર્યો હતો અને તે આદેશ નીચે મુજબ કહે છે :-

અને આ અદાલત એવો આદેશ કરે છે કે નિયુક્ત તારીખથી અમલમાં આવે તે રીતે, હસ્તાંતરક કંપનીની સંપત્તિઓ/ઉપરક્રમો (જેની વ્યાખ્યા વિલય યોજનામાં કરવામાં આવી છે, જે અરજી સાથે જોડાયેલ આંક "ઈ" છે અને અહીંની અનુસૂચીમાં દર્શાવેલ છે) કોઈપણ વધુ કાર્યવાહી, દસ્તાવેજ અથવા લેખિત કરાર વિના, કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની જોગવાઈઓ અનુસાર અરજદાર

કંપનીને હસ્તાંતરિત થયેલ અને તેમાં નિહિત થયેલ ગણાશે અથવા હસ્તાંતરિત થયેલ અને તેમાં નિહિત થયેલ માનવામાં આવશે, જેથી તે અરજદાર કંપનીની મિલ્કતો અને સંપત્તિઓ બની જાય.

આથી, યોજનાને મંજૂરી આપતો આ અદાલતનો આદેશ શરતી આદેશ ન હતો, જે માનનીય ગુજરાત વડી અદાલત દ્વારા પણ યોજનાને મંજૂરી આપવામાં આવ્યા પછી અમલમાં આવવાનો હતો. આ અદાલતના જ તા. ૭.૬.૨૦૦૨ ના આ આદેશથી એવું માનવામાં આવી શકે કે હસ્તાંતરણ અમલમાં આવ્યું હતું અને તેથી આ અદાલતનો ઉક્ત આદેશ કંપનીઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ વડી અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ આદેશ છે....." જે ઉક્ત અધિનિયમના (૪) માં કલ્પાયેલ છે.

તે જ કારણસર, આ અદાલતનો તા. ૭.૬.૨૦૦૨નો આદેશ, ઉક્ત અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ કલ્પવામાં આવેલ 'દસ્તાવેજ' છે.

જો કે, સાથે સાથે એ પણ ઉલ્લેખ કરી શકાય કે આ અદાલતે પોતાના તા. ૭મી જૂન, ૨૦૦૨ના આદેશમાં વધુમાં નીચે મુજબ આદેશ કર્યો છે :-

અને આ અદાલત વધુમાં આદેશ કરે છે કે અરજદાર કંપનીએ આ આદેશ પર સીલ કરવામાં આવેલ તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર, આ આદેશની પ્રમાણિત નકલ નોંધણી માટે રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ, મહારાષ્ટ્ર, મુંબઈને પહોંચાડવાની કાર્યવાહી કરવી. અને આવા રીતે આ આદેશની પ્રમાણિત નકલ રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ,

મહારાષ્ટ્ર, મુંબઈને પહોંચાડવામાં આવ્યા પછી તથા અમદાવાદ સ્થિત ગુજરાતની વડી અદાલત દ્વારા યોજનાને મંજૂરી આપતા આદેશની પ્રાપ્તિ થયા પછી અને હસ્તાંતરક કંપની સંબંધિત ફાઇલો તથા દસ્તાવેજો રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ, ગુજરાત પાસેથી પ્રાપ્ત થયા પછી, રજિસ્ટ્રાર ઓફ કંપનીઝ, મહારાષ્ટ્ર, મુંબઈ અરજદાર કંપની સંબંધિત તેમની પાસે રહેલી ફાઇલો તથા દસ્તાવેજો સાથે તે નોંધમાં લેશે અને નોંધણી કરશે તથા તે મુજબ હસ્તાંતરક કંપની અને અરજદાર કંપનીની ફાઇલોનું એકીકરણ કરશે.

આ અદાલતના આદેશનો તે ભાગ સ્પષ્ટપણે હસ્તાંતરગ્રાહી કંપનીને આ અદાલતના આદેશની પ્રમાણિત નકલ, આદેશ પર સીલ માર્યાની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર, યોજનાને મંજૂરી આપવાના સંબંધમાં માનનીય ગુજરાત વડી અદાલત યોગ્ય આદેશ પસાર કરે તેની રાહ જોયા વિના, નોંધણી માટે કંપનીઓના રજિસ્ટ્રાર, મહારાષ્ટ્ર, મુંબઈ સમક્ષ રજૂ કરવાની દિશા આપે છે. આથી, આ અદાલતના આદેશના અમલીકરણને માનનીય ગુજરાત વડી અદાલત દ્વારા યોજનાને મંજૂરી આપતો યોગ્ય આદેશ પસાર કરવામાં આવે તેના પર આધારિત બનાવવામાં આવ્યો નહોતો. કંપનીઝ એક્ટની પેટા- ની જોગવાઈઓ દ્વારા અનુદ્યેયિત આ પગલું છે.”

૧૦.૧ તેથી, જવાબ એવો છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા ટ્રિબ્યુનલના આદેશ પર લાગુ પડશે. તદનુસાર, પ્રશ્નનો હકારાત્મક રીતે ઉત્તર આપવામાં આવે છે.

ઈ. શું ઉક્ત લેખને જમ કરવાની અને તેને દંડ લાદવાને આધીન કરવાની કાર્યવાહી સ્ટેમ્પ અધિનિયમની યોજના અને જોગવાઈઓને, અને વિશેષ કરીને, તેની કલમ ૪૦, જે મુજબ કલેક્ટરને એવો વિવેકાધિકાર સોંપવામાં આવ્યો છે કે, આવા દસ્તાવેજની તારીખથી ૩૦ દિવસની મુદત પસાર થયા પછી પણ, પરંતુ ૧ વર્ષની મુદત પૂર્ણ થાય તે પહેલાં, જો એવો દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, તો તે દસ્તાવેજ જમ ન કરે?

૧૧. રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેખિત રજૂઆતો દરમિયાન પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવેલી અધિનિયમની કલમ ૪૦નું વાંચન કરતાં એવું સૂચિત થાય છે કે તેના શીર્ષક પરથી જ તે અકસ્માતવશ બિનસ્ટેમ્પવાળા દસ્તાવેજોને લાગુ પડે છે. અધિનિયમની કલમ ૪૦ને અમલમાં લાવીને એક વર્ષની વિસ્તૃત મુદતનો લાભ મેળવવા માટેની પરિસ્થિતિઓ માત્ર ત્યારે જ ઉપલબ્ધ છે જ્યારે એવા દસ્તાવેજ પર યથાવિધિ સ્ટેમ્પ ન લગાવવાનો ચૂક અકસ્માત, ભૂલ અથવા તાત્કાલિક આવશ્યકતાને કારણે થયો હોય. કલમનું વાંચન દર્શાવે છે કે તેની યોજનાનુસાર તેનો લાભ મેળવવા માટે યથાવિધિ સ્ટેમ્પ ન ધરાવતો દસ્તાવેજ તેના અમલની તારીખથી એક વર્ષની અંદર હોવો જોઈએ અને એવી રજૂઆત તથા શુલ્ક ન ભરવાનો ચૂક ઉપર વર્ણવેલ ત્રણ પરિસ્થિતિઓને કારણે થયો હોવો જોઈએ. વર્તમાન કેસના તથ્યોમાં, કલમ ૪૦ને અમલમાં લાવવા માટે જરૂરી આ ત્રણમાંથી કોઈપણ તત્ત્વ સૂચિત કરે તેવી કોઈ ઘટના કે પરિસ્થિતિઓ નથી. તેથી પ્રશ્નનો જવાબ નકારમાં આપવામાં આવે છે.

એફ. શું સી.સી.આર.એ.એ નીચે મુજબને નામંજૂર કરવામાં ભૂલ કરી છે,અરજદારની એવી રજૂઆત કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં કોઈ વિલંબ થયો નથી, કારણ કે તે યોજના હેઠળની અમલમાં આવ્યાની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને જ્યારે યોજના હેઠળ ચુકવાપાત્ર પ્રતિક્ષણની રકમ યોજનાને અમલમાં મૂકવામાં આવી ન હોત ત્યાં સુધી ગણતરી કરી શકાતી ન હોત?

૧૨. પ્રશ્ન ડીનો જવાબ આપતાં અમે એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે કે અધિનિયમની યોજનાના અંતર્ગત દસ્તાવેજને નિર્ધારિત અથવા અભિપ્રાય માટે રજૂ કરવાની અરજી દાખલ કરવા માટે ભલે કોઈ મર્યાદા નિર્ધારિત કરવામાં આવી ન હોય, તેમ છતાં કલમ ૧૭ મુજબ આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર રાજ્યની અંદર અમલમાં મૂકાયેલ દસ્તાવેજ રજૂ કરવું આકારણીધારક માટે ફરજિયાત છે.

૧૨.૧ તેથી, મર્યાદાની મુદતનો વિસ્તૃત સમયગાળો માગવા માટે યોજનાની સંબંધિત કલમો પર આધાર રાખી કંપનીએ સૂચવ્યા મુજબ તે જોગવાઈનું અન્યથા અર્થઘટન કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નહોતો. દસ્તાવેજ અર્થાત્ ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ ૧૮.૦૯.૨૦૧૯ના રોજ સહી કરવામાં આવ્યો હતો

અને તેના અમલની તારીખથી અંદાજે બે મહિના પછી ૧૩.૧૧.૨૦૧૯ના રોજ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. આદેશની પ્રમાણિત નકલ પણ ૩૦.૦૯.૨૦૧૯ના રોજ પ્રાપ્ત થઈ હતી. તેથી, આ પણ ફરમાન અનુસાર ૩૦ દિવસની સમયમર્યાદામાં આવતું નહોતું. તેથી, મર્યાદાની મુદતથી આગળ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો હોવાનું ઠરાવવામાં સીસીસીઆરએ તરફથી કોઈ ભૂલ થઈ નથી. તેથી, આ પ્રશ્નનો જવાબ ના માં છે.

જી. શું અરજદાર તરફથી કોઈ દોષિત મનોદશા ન હોવા છતાં, અને અરજદારે જ ઉક્ત દસ્તાવેજ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે રજૂ કર્યો હતો તેમજ તે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશમાં નિર્ધારિત સમયમર્યાદાની અંદર હતું, તેવી પરિસ્થિતિમાં દંડ લાદવો અસંગત, અતિશય, અયોગ્ય, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયપૂર્ણ નથી?

એચ. શું સીસીઆરએએ કલેક્ટર દ્વારા દંડ લાદવાનો આદેશ રદ ન કરવો જોઈએ હતો, ખાસ કરીને જ્યારે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડ લાદવા માટે કોઈપણ પ્રકારના કારણો આપ્યા જ નથી, અને કલેક્ટર દ્વારા કારણો નિર્દિષ્ટ ન કરવામાં આવ્યા હોય તેવી સ્થિતિમાં, શું સીસીઆરએએ દંડ લાદવાનું સમર્થન કરવા માટે પોતાનાં કારણો પ્રતિસ્થાપિત કરીને ભૂલ કરી નથી?

૧૩. કારણ કે આ બન્ને પ્રશ્નો પરસ્પર સંકળાયેલા છે, તેથી અમે એમના વિષે સંયુક્ત રીતે અભિપ્રાય આપવો યોગ્ય માનીએ છીએ. **રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન** (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે જે રીતે ઠરાવ્યું છે તે મુજબ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અભિપ્રાય માટે રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ જમ કરી શકાય તેમ નથી, તેથી તેના અનુસંધાને અધિનિયમની કલમ ૩૯ હેઠળની કાર્યવાહી પણ કાયદાની દ્રષ્ટિએ અયોગ્ય ગણાય છે. એક વાર દસ્તાવેજ અભિપ્રાય/નિર્ધારણ માટે રજૂ કરવામાં આવ્યો પછી, ભલે આ કેસમાં તે ૩૦ દિવસની મુદત બાદ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, તો પણ તે કંપની તેમજ સત્તાધિકારીની એક સ્પષ્ટ સમજનો પ્રસંગ છે અને તેથી એવું અનુમાન કરી શકાય નહીં કે સ્ટેમ્પ શુલ્કની ચુકવણી ટાળવાનો કોઈ ઇરાદો હતો. કલમ ૩૯ દર્શાવે છે કે તે જમ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ લગાવવાની કલેક્ટરની સત્તા સાથે સંબંધિત છે. જ્યારે અમે પ્રશ્ન અ નો એવો ઉત્તર આપ્યો છે કે કલમ ૩૧ હેઠળ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો જમ કરી શકાય નહીં, ત્યારે કલમ ૩૯ નો પણ આશ્રય લઈ શકાય નહીં. કંપનીઓની સદભાવના ત્યારે સ્પષ્ટ હતી જ્યારે કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશના અનુસંધાને તેમણે રૂપિયા ૨૫ કરોડની રકમ, જે રૂપિયા ૪૬૩૯ કરોડના પ્રતિફળના આધારે ગણવામાં આવી હતી, સ્વૈચ્છિક રીતે જમા કરી હતી. ચુકવણી ટાળવા/બચાવવા કોઈ ઇરાદો ન હતો. આમ માન્ય રાખ્યા પછી, કલમ ૩૯ની દંડ સંબંધિત જોગવાઈનો આશ્રય લઈ

શકાય તેમ ન હતો. મેસર્સ હિંદુસ્તાન સ્ટીલ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:

૮. અધિનિયમ હેઠળ વેપારી તરીકે નોંધણી કરવામાં નિષ્ફળતા બદલ દંડ લાદી શકાય છે: અધિનિયમની સાથે વાંચવું. પરંતુ દંડ ચૂકવવાની જવાબદારી માત્ર વેપારી તરીકે નોંધણી કરવામાં થયેલ કસુરના પુરાવાથી જ ઊભી થતી નથી. કાનૂની ફરજનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા બદલ દંડ લાદતો આદેશ અર્ધ-ફોજદારી કાર્યવાહીનું પરિણામ છે, અને જ્યાં સુધી ફરજપાત્ર પક્ષે કાનૂનની જાણપૂર્વક અવગણના કરીને ઇરાદાપૂર્વક વર્તન કર્યું હોય, અથવા હઠીલા અથવા અપ્રમાણિક વર્તનનો દોષી હોય, અથવા પોતાની ફરજની જાણપૂર્વક અવહેલના કરીને કાર્ય કર્યું હોય, ત્યાં સુધી સામાન્ય રીતે દંડ લાદવામાં આવશે નહીં. માત્ર દંડ લાદવો કાયદેસર છે એટલા માટે પણ દંડ લાદવામાં આવશે નહીં. કાનૂની ફરજ બજાવવામાં નિષ્ફળતા બદલ દંડ લાદવો જોઈએ કે નહીં, તે સત્તાધિકારીના વિવેકનો વિષય છે, જેનો ઉપયોગ ન્યાયસંગત રીતે અને તમામ સંબંધિત પરિસ્થિતિઓના વિચાર સાથે થવો જોઈએ. ન્યૂનતમ દંડ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો હોય તોય, જ્યારે અધિનિયમની જોગવાઈઓનો ભંગ માત્ર તકનીકી અથવા ક્ષમ્ય પ્રકારનો હોય, અથવા જ્યાં એવો ભંગ એવી સદભાવપૂર્ણ માન્યતામાંથી ઊભો થયો હોય કે ભંગકર્તા કાયદામાં નિર્ધારિત રીતે કાર્ય કરવા માટે જવાબદાર નથી, ત્યારે દંડ લાદવા સક્ષમ સત્તાધિકારી દંડ ન લાદવામાં યોગ્ય ગણાશે. કંપનીના કારભાર સંભાળનારાઓએ કંપનીને વેપારી તરીકે નોંધણી કરવામાં નિષ્ફળતા બાબતે ઈમાનદાર અને યથાર્થ માન્યતા હેઠળ કાર્ય કર્યું હતું કે કંપની વેપારી નહોતી. માનીએ કે તેઓ ભૂલ્યા હતા, તો પણ દંડ લાદવા માટેનો કોઈ કેસ સ્થાપિત થયો નહોતો.

૧૩.૧ એચ.સી. ધાંધા ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓના કેસમાં (ઉપરોક્ત), સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૧૨. આ અપીલોમાં નિર્ધારિત કરવાનું એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ હેઠળ સ્ટેમ્પ્સના કલેક્ટર દ્વારા દસ ગણો દંડ લાદવામાં આવ્યો હતો કે નહીં, અને એવો દંડ માન્ય રીતે લાદવામાં આવ્યો હતો કે નહીં.

૧૫. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની જોગવાઈ મુજબ જમ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ લગાવવાની કલેક્ટરની સત્તા અંગે ઉપબંધ કરવામાં આવ્યો છે, જે હાલના મામલા માટે પ્રાસંગિક છે અને નીચે મુજબ છે:

“૪૦. જમ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર સ્ટેમ્પ લગાવવાની કલેક્ટરની સત્તા. — (૧) જ્યારે કલેક્ટર , હેઠળ કોઈ દસ્તાવેજ જમ કરે, અથવા , પેટા-કલમ (૨) હેઠળ તેને મોકલવામાં આવેલ કોઈ દસ્તાવેજ પ્રાપ્ત કરે, અને એવો દસ્તાવેજ માત્ર દસ નયા પૈસાથી વધુ ન હોય તેવી જ સ્ટેમ્પ ડ્યૂટીવાળો દસ્તાવેજ ન હોય અથવા હૂંડી અથવા વચનપત્ર ન હોય, ત્યારે તે નીચે મુજબની પ્રક્રિયા અપનાવશે: —

(એ) જો તેની એવી માન્યતા હોય કે આવી લેખત પર યોગ્ય મુદ્રાંકન કરવામાં આવ્યું છે અથવા તે શુલ્ક લાદપાત્ર નથી, તો તે સંબંધિત પરિસ્થિતિ મુજબ, તેના ઉપર એ રીતે પૃષ્ઠાંકન દ્વારા

પ્રમાણિત કરશે કે તે યોગ્ય રીતે મુદ્રાંકિત છે, અથવા કે તે આપું શુલ્ક લાદપાત્ર નથી;

(બી) જો તેનું મત એવું હોય કે આવી લખત પર શુલ્ક લાગુ પડે છે અને તેના પર યથાવત્ સ્ટેમ્પ લગાડવામાં આવેલ નથી, તો તે યોગ્ય શુલ્કની ચુકવણી અથવા તે જથ્થો પૂર્ણ કરવા માટે આવશ્યક રકમ, પાંચ રૂપિયાના દંડ સાથે, વસૂલ કરવાની માંગ કરશે; અથવા, જો તેને યોગ્ય જણાય, તો યોગ્ય શુલ્કની રકમ અથવા તેની ખામીવાળી ભાગની રકમના દસ ગણાથી વધુ ન હોય તેવી રકમ, ભલે તેવી રકમ પાંચ રૂપિયાથી વધુ હોય કે ઓછી હોય:

પરંતુ શરત એ છે કે, જ્યારે આવી લખતને માત્ર એટલા માટે જ જપ્ત કરવામાં આવી હોય કે તે ના અથવા ના ઉદ્ધંધનમાં લખવામાં આવી છે, ત્યારે કલેક્ટર, જો તેને યોગ્ય જણાય, તો આ કલમ દ્વારા નિર્ધારિત સમગ્ર દંડ માફ કરી શકે."

૧૬. તે અનુસાર, જો કલેક્ટર એવો મત ધરાવે કે આપું લેખત શુલ્કપાત્ર છે અને તે યથાવિધિ સ્ટેમ્પિત નથી, તો તે યોગ્ય શુલ્ક અથવા તેની ખામી પૂરી કરવા માટે જરૂરી રકમની, સાથે પાંચ રૂપિયાના દંડની, ચુકવણી કરવાની માંગ કરશે; અથવા, જો તેને યોગ્ય જણાય, તો યોગ્ય શુલ્કની રકમ અથવા તેની ખામીવાળા ભાગની રકમના દસ ગણાથી વધુ ન હોય એવી રકમની માંગ કરશે. ઉપર નોંધ્યા મુજબની કાયદેસરની યોજના દર્શાવે છે કે જ્યારે કલેક્ટર આથી સંતોષ પામે કે લેખત યથાવિધિ સ્ટેમ્પિત નથી, ત્યારે તે પાંચ રૂપિયાના દંડ સાથે યોગ્ય શુલ્કની ચુકવણી કરવાની માંગ કરશે. આ અપીલોમાં જેનો સંબંધિત ભાગ વિચારણા માટે આવે છે તે આ છે:

“અથવા, જો તેને યોગ્ય જણાય, તો યોગ્ય શુલ્કની રકમ અથવા તેની ખામીવાળા ભાગની રકમના દસ ગણાથી વધુ ન હોય એવી રકમ.”

૧૭. તેથી દંડની રકમ એવી હોઈ શકે કે જે દસ ગણાથી વધુ ન હોય. “દસ ગણાથી વધુ ન હોય તેવી રકમ” આ પ્રયોગ પહેલાં “જો તે યોગ્ય માને” એવો પ્રયોગ આવેલો છે. આથી, કાયદાકીય યોજનામાં કલેક્ટરને દસ ગણાથી વધુ ન હોય તેવી દંડરકમ લાદવાનો વિવેકાધિકાર સોંપવામાં આવ્યો છે. જ્યારે કોઈ અધિનિયમ કોઈ સત્તાધિકારીને વિવેકાધિકાર સોંપે છે ત્યારે તે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ અધિનિયમના હેતુઓની સિદ્ધિ માટે થવો જોઈએ. વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ મનમાની કે કલ્પનાના આધારે નહીં, પરંતુ ચુકિતસંગત આધાર પર અને ન્યાયસંગત રીતથી થવો જોઈએ. દસ ગણાથી વધુ ન હોય તેવી દંડરકમ એવી રકમ નથી કે જે બળજબરીસર લાદવાની હોય. (બી) હેઠળ દસ ગણો દંડ લાદવો ન તો આપોઆપ થાય છે અને ન તો ચાંત્રિક રીતે લાદી શકાય. યોગ્ય શુલ્ક અથવા તેની ખૂટતી રકમના દસ ગણાની સમકક્ષ રકમ જેટલો દંડ લાદવાની સંકલ્પના અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓમાં પણ જોવા મળે છે.

૨૦. કલમ ૩૩,૩૫,૩૮ અને ૩૯ નું વાંચન કરતાં જે વિધાનમંડળની મંજૂરી સ્પષ્ટ થાય છે, તે દર્શાવે છે કે યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન કરાયેલા દસ્તાવેજ અંગે દસ ગણો દંડ હંમેશા ચથાવત્ રાખવામાં આવતો નથી અને દંડ ઘટાડવા માટે હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે; તે સંદર્ભે કલેક્ટરને દંડ પરત આપવા અંગે કાયદેસરની વિવેકસત્તા રહેલી છે.

૨૧. ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની, આ અદાલત સમક્ષ ગંગટપ્પા અને અન્ય વિ. ફક્કિરપ્પા, ૨૦૧૯(૩) એસ.સી.સી. ૭૮૮ માં વિચારણા માટે આવી હતી (જેમાં અમારામાંથી એક અશોક ભૂષણ, જે. સભ્ય હતા). આ અદાલતે વિધાનયોજનાની નોંધ લીધી હતી અને ઠરાવ્યું હતું કે વિધાનમંડળે ક્યારેય એવો વિચાર કર્યો નથી કે તમામ કેસોમાં અંતે દસ ગણાં સુધીનો દંડ વસૂલ કરવો જોઈએ. અનુચ્છેદ ૧૬ માં આ અદાલતે નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યું છે:

“૧૬. હેઠળના ડેપ્યુટી કમિશનરને એવા દસ્તાવેજ અંગે ચૂકવવામાં આવેલ દંડમાંથી પાંચ રૂપિયાથી વધુનો કોઈપણ ભાગ પરત આપવાનો અધિકાર અપાયેલો છે. કલમ ૩૮ ઉપકલમ (૧) માં ફરીથી “જો તે યોગ્ય માને” એવો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, જ્યાં ૧૦ ગણો દંડ લાદવામાં આવ્યો હોય એવા કેસોમાં, વિશિષ્ટ કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લઈને દંડ પરત આપવાનો નિર્દેશ આપવાનો ડેપ્યુટી કમિશનરને વિવેકાધિકાર છે. હેઠળ દંડ પરત આપવાની સત્તા સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે વિધાનમંડળે ક્યારેય એવો વિચાર કર્યો નહોતો કે તમામ કેસોમાં અંતે ૧૦ ગણાની મર્યાદા સુધીનો દંડ વસૂલ કરવો જ જોઈએ. ચદ્દપિ, દસ્તાવેજ જમ કરવા તેમજ શુલ્ક અને દંડની વસૂલાત માટે જોગવાઈ કરતો પ્રક્રિયાત્મકભાગ હેઠળ ૧૦ ગણાથી ઓછો દંડ લાદવા માટે કોઈ વિવેકાધિકાર આપતો નથી, તેમ છતાં, જ્યારે ની જોગવાઈ વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે ડેપ્યુટી કમિશનરને દંડ પરત આપવાનો અપાયેલો વિવેકાધિકાર એ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ સમાન છે, જેમાં દંડ નક્કી કરતી વખતે તે ૧૦ ગણાથી ઓછો દંડ લાદી શકે છે.” “જો તે યોગ્ય માને” એવો પ્રયોગ ઉપખંડ (બી) માં પણ આવે છે. માં રહેલી જેવી જ વિધાનયોજના માં પણ સ્પષ્ટપણે

દેખાય છે; તમામ કેસોમાં યોગ્ય સ્ટેમ્પ શુલ્કની રકમના અથવા ખૂટતા ભાગના ૧૦ ગણાની મર્યાદા સુધીનો દંડ વસૂલ કરવાનો કોઈ વિધાયક આશય નથી.

“જો તે યોગ્ય માને” એવા પ્રયોગ દ્વારા કલેક્ટરને અપાયેલો વિવેકાધિકાર, દસ્તાવેજ પર યોગ્ય રીતે સ્ટેમ્પ ન લાગેલ હોય એવા કેસમાં કેટલો દંડ લાદવો તે નક્કી કરવા માટે સંબંધિત પરિબળો પર પોતાના મનનો ઉપયોગ કરવા કલેક્ટરને પૂરતી મુક્તતા આપે છે. અનિવાર્ય પરિસ્થિતિઓ, જેમાં પક્ષકારનું વર્તન અને તેનો આશય પણ સમાવેશ થાય છે, નિર્ણય પર પહોંચવા માટે સંબંધિત પરિબળો છે.

૨૨. દંડનો હેતુ સામાન્ય રીતે નિર્વારક હોય છે અને પ્રતિશોધાત્મક નથી. જ્યારે કોઈ જાહેર સત્તાધિકારીને વિવેકાધિકાર આપવામાં આવે, ત્યારે એવો જાહેર સત્તાધિકારી એ વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ ચુકિતસંગત રીતે કરવો જોઈએ અને દમનકારી રીતે નહીં. વિવેકાધિકારનો ચુકિતસંગત રીતે ઉપયોગ કરવાની જવાબદારી તેવા કેસોમાં વધુ થાય છે, જેમાં અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ વિવેકાધિકાર અપરિબંધીત હોય. અતિશય દંડ, અર્થાત્ શુલ્ક અથવા તેની ખામીવાળા ભાગના દસ ગણાં જેટલો દંડ, માત્ર શુલ્કચોરી થયાના એકમાત્ર તથ્યના આધાર પર લાદી શકાય નહીં. મહેસૂલને વંચિત કરવા માટે છેતરપિંડી અથવા કપટ જેવા કારણો, અથવા અયોગ્ય સમૃદ્ધિ, એ તે નક્કી કરવા માટે સંબંધિત પરિબળો છે કે હેઠળ દંડની મર્યાદા કેટલી હોવી જોઈએ.

૨૩. અમે પેટેટી સુબ્જા રાવ વિ. અનુમલા એસ. નરેન્દ્ર, ૨૦૦૨ (૧૦) એસ.સી.સી. ૪૨૭ માં આ અદાલતના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ

છીએ. ઉપરોક્ત મામલામાં આ અદાલતને ભારતીય સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૮૯૯ ની જોગવાઈઓ પર વિચાર કરવાનો અવસર મળ્યો હતો. તેનો ઉદ્દેશ કરતા આ અદાલતે પરિણેદ ૬ માં નીચે મુજબનું અવલોકન કર્યું હતું:

૬.....કલેક્ટરને સંબંધિત વ્યક્તિને યોગ્ય સ્ટેમ્પ શુલ્ક તથા દંડની એવી રકમ ચૂકવવા કહેવાની સત્તા છે, જે રકમ કલેક્ટરે સંકળાયેલા તમામ પાસાઓના વિચારાધીન નક્કી કરવી રહે છે. કલેક્ટર પર દંડની રકમ લાદવા બાબતે મુકાયેલ મર્યાદા એ છે કે કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં દંડની રકમ શુલ્કની રકમ કે તેની ઓછી પડતી રકમના દસ ગણાથી વધુ ન જવી જોઈએ. આ સર્વોચ્ચ મર્યાદા છે, જેનો અર્થ એ થાય છે કે માત્ર અત્યંત અસામાન્ય પરિસ્થિતિઓમાં જ દંડ તે મર્યાદા સુધી લાદવાની જરૂર પડે. અમારે આ કહેવાની જરૂર નથી કે જમ કરાયેલ દસ્તાવેજ તેને મોકલવામાં આવે ત્યારે દરેક પ્રસંગે કાયદા અનુસાર કલેક્ટર માટે દંડનો મહત્તમ દર નિયમસર લાદવો આવશ્યક નથી. સંબંધિત વ્યક્તિની આર્થિક સ્થિતિ સહિતના વિવિધ પાસાઓનો તેણે વિચાર કરવો રહે છે.

૨૪. ઉપરોક્ત કેસમાં આ અદાલતે સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું હતું કે માત્ર અત્યંત અસાધારણ પરિસ્થિતિમાં જ દસ ગણાં સુધીનો દંડ લાદવાની જરૂર પડે છે.

૧૪. પ્રશ્નો (જી) અને (એચ)નો અનુરૂપ રીતે નકારાત્મક જવાબ આપવામાં આવે છે.

૧૫. આથી, સંદર્ભનો ઉત્તર નીચે મુજબ આપવામાં આવે છે:

પ્ર. નં.	કાયદાનો પ્રશ્ન	જવાબ
એ	વિષયક દસ્તાવેજ, જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદનો આદેશ છે, તેને ગુજરાત સ્ટેમ્પ અધિનિયમ, ૧૯૫૮ (‘સ્ટેમ્પ અધિનિયમ’) ની કલમ ૩૩ હેઠળ જમ કરી શકાય તેમ હતું કે કેમ અને પરિણામે તેની કલમ ૩૯ હેઠળ શુલ્ક અને દંડને આધીન બનાવી શકાય તેમ હતું કે કેમ, ખાસ કરીને જ્યારે ઉક્ત દસ્તાવેજ સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરના અભિપ્રાય મેળવવાના હેતુથી રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે ભારતની માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજા મોહમ્મદ અમીર અહમદ ખાન (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૭૮૭) માં ઠરાવ્યા મુજબ, કલેક્ટરને તેને જમ કરવાનો કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હોય?	ના
બી	શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ની જોગવાઈઓ, જે મુજબ નેશનલ કંપની લૉ	કલમ ૧૭ની જોગવાઈની લાગુ

	ટ્રિબ્યુનલનો આદેશ તેવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર મુદ્દાંકિત કરાવવો જરૂરી છે, સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટર સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજ અંગે ક્યારેય લાગુ પડી શકે કે નહીં, અને તેના કથિત ભંગ માટે કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાતી હતી કે નહીં?	પડતાશ અંગે, જેમાં ટ્રિબ્યુનલના આદેશને ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પ કરાવવો આવશ્યક છે, તેનો જવાબ નકારાત્મક છે અને જ્યાં સુધી એ પ્રશ્ન છે કે તેની કથિત ઉલ્લંઘના માટે કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાઈ હોત કે નહીં, તેનો જવાબ નકારાત્મક માં છે
સી	શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૨(૩), જે કલેક્ટરને દસ્તાવેજના અમલીકરણની તારીખથી એક માસની અવધિ પૂર્ણ થયા પછી	સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ

	તેના સમક્ષ લાવવામાં આવેલા કોઈપણ દસ્તાવેજ પર પ્રમાણાંકન કરવામાં અસમર્થ બનાવે છે, તેનો એવો અર્થઘટન કરી શકાય કે તે કલેક્ટરને સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૩ હેઠળ તે દસ્તાવેજ જમ કરવાની સક્ષમ જોગવાઈ તરીકે અધિકૃત કરે છે?	આવા દસ્તાવેજને જમ કરવાનો કલેક્ટરને કોઈ અધિકારપ્રદાન રહેશે નહીં.
ડી	શું સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળ નિર્ધારિત સામાન્ય સમયમર્યાદા, જે મુજબ નેશનલ કંપની લો ટ્રિબ્યુનલના આદેશને આવા આદેશની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર સ્ટેમ્પિત કરવાનું પ્રાવધાન છે, તેવા સંજોગોમાં લાગુ પડી શકે કે નહીં, જ્યારે એવો આદેશ/લખત પોતે જ અરજદારને આદેશ પ્રાપ્ત થયેલી તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર કલેક્ટર સમક્ષ તે આદેશ રજૂ કરવાની મંજૂરી આપે છે?	હા
ઈ	ઉક્ત દસ્તાવેજને જમ કરીને તેને દંડ લાદવા માટે અધિન કરવાના પગલાં સ્ટેમ્પ અધિનિયમની યોજના અને જોગવાઈઓને, અને વિશેષ કરીને કલમ ૪૦ ને, વિરોધાભાસી નથી કે કેમ, જે કલેક્ટરને આવી વિલેખને, ભલે	ના

	તે આવી વિલેખની તારીખથી ૩૦ દિવસની અવધિ પસાર થયા પછી પરંતુ ૧ વર્ષની અવધિ પૂર્ણ થાય તે પહેલાં રજૂ કરવામાં આવી હોય, તોપણ તેની જમી ન કરવાની વૈકલ્પિક સત્તા અર્પે છે?	
એફ	શું સીસીઆરએએ અરજદારની આ રજૂઆત નામંજૂર કરવામાં ભૂલ કરી છે કે સ્ટેમ્પ અધિનિયમની કલમ ૩૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં કોઈ વિલંબ નહોતો, કારણ કે તે યોજના હેઠળની પ્રભાવી તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર દાખલ કરવામાં આવી હતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે યોજના અમલમાં ન આવે ત્યાં સુધી યોજના હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર પ્રતિફળની રકમની ગણતરી થઈ શકતી ન હતી?	ના
જી	શું આ દસ્તાવેજ પર એક્ટની કલમ ૩૧ હેઠળ કલેક્ટરનો અભિપ્રાય મેળવવા માટે અરજદાર દ્વારા પોતે જ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય અને જે એન.સી.એલ.ટી. અમદાવાદના આદેશમાં જ નિયત કરાયેલી સમયમર્યાદાની અંદર હતો,	અરજદારના પક્ષે કોઈપણ ગુનાહિત માનસ (mens rea) ના અભાવે, દંડ

	તેવા સંજોગોમાં અરજદારના પક્ષે કોઈપણ ગુનાહિત માનસ ના અભાવે, દંડ લાદવો તે અપ્રમાણસર, અતિશય, ગેરવાજબી, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયી નથી?	લાદવાની નકલ અપ્રમાણસર, અતિશય, ગેરવાજબી, ગેરકાયદેસર અને અન્યાયી છે.
એચ	શું સીસીઆરએ દ્વારા દંડ લાદતા કલેક્ટરના આદેશને રદ ન કરવો જોઈએ હતો, ખાસ કરીને જ્યારે કલેક્ટરે ઉક્ત દંડ લાદવા માટે કોઈપણ કારણો આપ્યાં જ નથી, અને કલેક્ટર દ્વારા કારણો નોંધવામાં આવ્યા ન હોવાના અભાવે, શું સીસીઆરએએ દંડ લાદવાનું સમર્થન કરવા માટે પોતાનાં કારણો સ્થાપિત કરીને ભૂલ કરી નથી?	પ્રશ્ન ‘જી’ નો જવાબ ગુણદોષના આધારે એવો આપવામાં આવ્યો છે કે કોઈ દંડ લાદી શકાયો ન હોત.

૧૬. આ રીતે, અમે વર્તમાન સંદર્ભ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નોના ઉપરોક્ત મુજબ ઉત્તર આપીએ છીએ. તે અનુસાર સ્ટેમ્પ સંદર્ભનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી બિરેન વૈષ્ણવ)

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી નિખિલ એસ. કારીએલ)

(ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી. એમ. દેસાઈ)

*The translation of this judgment has been provided by
M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.